

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Patrik Sommer

**Obnova Československé sociální demokracie v roce 1968: Dialog dvou
názorových proudů**

The restoration of Czechoslovak social democracy in 1968: Dialogue of two
opinion movements

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce Mgr. Martinu Štefkovi, Ph.D za inspirativní podněty a velmi vstřícný přístup.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28.7. 2022

.....

Patrik Sommer

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je představit průběh formování Československé sociální demokracie během tzv. pražského jara. Pokus o její obnovení v roce 1968 se odehrával v atmosféře značné liberalizace a demokratizace tehdejšího režimu, během které vznikala velká řada nezávislých organizací, mezi něž se sociálně demokratická strana řadila. Nejprve bude uvedeno, o jaké nároky se snahy o obnovu strany opíraly a jaká měla být podoba nově vzniklého uskupení. Práce se pokusí analyzovat vztah Komunistické strany k tomuto nezávislému hnutí a jeho vývoj na pozadí proměn politického i společenského klimatu během několika měsíců roku 1968. V textu bude představeno, jakými mocenskými nástroji se snažila vládnoucí strana této aktivitě zamezit a jak v tomto počínání byla úspěšná. Bude také nastíněno, jakou roli v tomto pokusu o pluralizaci politického systému sehrál tisk, a to jak stranický, tak opoziční. Práce bude ohraničena invazí vojsk Varšavské smlouvy, tedy aktu, na který mělo i obnovování sociálně demokratické strany vliv. Zároveň také aktu, který pokus o obnovu sociálně demokratické strany zmařil.

Klíčová slova: pražské jaro, komunismus, Československá strana sociálně demokratická

Abstract

The aim of this thesis is to present the formation process of the Czechoslovak social democratic party during the Prague spring era. The attempt to restore the party in 1968 took place in an atmosphere of significant liberalization and democratization of the then regime, which consecutively made possible the creation of many independent organizations among which the Social democratic party was included. First, we will state what claims the efforts to restore the party were based on and what the form of the newly emerged formation should have been. The thesis will then attempt to analyse the relationship of the Communist Party to this independent movement and its development against the background of changes in the political and social climate during a few months in 1968. The text will present what power tools the ruling party used to prevent this activity and how successful it was in these actions. The role of the press, both partisan and opposition, played in this attempt of polarization of the system will also be outlined. The thesis will be limited by the act of invasion of the Warsaw Pact troops, that is, the act that both the restoration of the social democratic party played a role in, and that subsequently dashed the attempt of given party's restoration.

Keywords: prague spring, communism, Czechoslovak social democratic party

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Sloučení stran v roce 1948	11
3	Prvotní debaty	19
4	Rozhovory s vládoucí stranou.....	24
5	KSČ přitvrzuje	27
6	Sociální demokraté jako „reálná politická síla“	33
7	Od výročí 20 let sloučení k ústavnímu zákonu o Národní frontě	41
8	Invaze ukončuje naděje.....	48
9	Závěr	58
	Zdroje	61

Seznam zkratk

ČTK – Česká tisková kancelář

KAN – Klub angažovaných nestraníků

KSČ – Komunistická strana Československa

KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu

MSDS – Masarykovo sdružení demokratického socialismu

NF – Národní fronta

NS – Národní shromáždění

OSN – Organizace spojených národů

PV – Přípravný výbor

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

StB – Státní bezpečnost

ÚV – Ústřední výbor

1 Úvod

Období tzv. pražského jara je vnímáno jako velmi dynamické, co se politických, kulturních, sociálních či ekonomických změn týče. Jedna z nejzásadnějších změn, totiž nahrazení Antonína Novotného Alexandrem Dubčekem v čele komunistické strany, zprvu nenaznačovala zásadní obrat v dosavadním kurzu¹, postupně však ruku v ruce s personální obměnou v ÚV KSČ otevřela prostor velké pluralitě různých názorů. Tyto, mnohdy proti sobě stojící, pohledy na tehdejší směřování Československa zapříčinily nejen značně zvýšenou debatu o dalším postupu uvnitř KSČ, ale také vznik opozičních proudů, které v roce 1968 poprvé měly možnost otevřeně své myšlenky hlásat.

Tato bakalářská práce se zaměří na pokus o znovuoobnovení Československé sociální demokracie v roce 1968 a na reakci, kterou toto snažení vyvolalo u tehdejší vládnoucí strany, tedy KSČ. Počátkem sledovaného období je březen roku 1968, kdy proběhly první schůze podporovatelů a vykonavatelů obnovy sociální demokracie. Hranicí sledovaného období je pak invaze vojsk Varšavské smlouvy 21. 8. 1968, která veškeré snahy o opoziční činnost zmařila. Přičemž se práce bude soustředit i na specifické milníky mimo tuto časovou osu, které byly důležité pro jednotlivé aktéry v debatě o legitimitě obnovy sociální demokracie, a to zejména rok 1948, kdy byla strana sloučena se stranou komunistickou. O tento akt, resp. jeho protiprávnost, se bude opíralo velké množství bývalých sociálních demokratů. Oprávněnost obnovy strany tak byla vystavěna na myšlence kontinuity. Jelikož strana nebyla zrušena legální cestou, nebyla zrušena vůbec, a tudíž se nejedná o vznik nového uskupení, pouze o obnovu neaktivního.

Rok 1968 je v rámci uvažování o minulém režimu něčím značně specifickým. Tato specifičnost se projevila i v tom, že je to jediné období, kdy se dostalo opozičním proudům ve společnosti pocitu, že jsou slyšeny a brány vážně. V tomto období došlo k přeměně fungování logiky politického systému a vládnoucí strana umožnila do jisté míry i opozičním proudům přednést a obhájit své názory a představy o budoucím fungování stranického systému v Československu. Na tuto aktivitu KSČ velmi nelibě reagoval Sovětský svaz, který se snažil takovým pokusům o vznik opozičních proudů zamezit, což také zasluhuje pozornost. Avšak veškerý politický

---

¹ SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*. 1976, str. 183

kontakt opozičního hnutí byl výhradně omezen na domácí vládnoucí stranu a jednání s ní, což bude hlavním předmětem výzkumu.

Bakalářská práce se bude snažit vyličit dialog těchto dvou názorových proudů v roce 1968 a jejich různé pohledy na možnost politické participace, které byly ze strany KSČ do jisté míry určovány politikou Sovětského svazu. Tato práce bude přihlížet i k tomu, že ani jedna ze stran se uvnitř sama sebe názorově neshodovala v prostředcích a postupech, jakými ke kýženému cíli dospět. Důležitá bude zejména debata, jak konkrétně mělo vypadat obnovené uskupení sociálních demokratů, na jaké platformě mělo fungovat, případně zdali takto kladený nárok měl vůbec validitu (to bylo negováno zejména ze strany konzervativního proudu uvnitř KSČ a ze strany KSSS).

Výzkumná otázka zní, jak jednotliví aktéři tehdejších událostí posuzovali možnosti utváření demokratické plurality ve společnosti skrze pokus o obnovu sociálně demokratické strany. O jakou oprávněnost na vznik či obnovu se tato strana opírala a jak tyto nároky vnímala komunistická strana. Neméně důležité je i jaký prostor tehdejší vládnoucí strana sociální demokracii (a dalším organizacím) dávala – a to ať oficiální cestou či různými domluvami a přísliby funkcionářů strany. Na jednání různých aktérů lze vypožorovat, i nakolik se sama strana cítila v době pražského jara být určující silou, a nakolik jí reálně byla.

To bude dokládáno na několika klíčových dokumentech sepsaných opozičními sociálními demokraty a zároveň debata nad nimi, ať už formou dialogu s KSČ, či uvnitř samotné KSČ. Rozprava nad problematikou uvnitř samotných subjektů byla neméně důležitá, neboť se často vedla úplně v jiném duchu než dialog s protistranou, a to zejména v případě KSČ. Taktéž zde bude uvedeno, o jaké materiály vydané vládní stranou se opíral nárok na vznik opoziční strany, případně rozpravu nad tím, zda byla vůbec zrušena legální cestou. Jednou z nejdůležitějších platform, na které se debata o obnově strany té doby odehrávala, jsou noviny. V neposlední řadě se tedy práce opře o dobové články vydávané v *Rudém právu*, časopisu *Student* a *Literárních listech*. Práce bude sledovat v časovém horizontu několika měsíců klíčové okamžiky, během kterých se utvářel obraz znovuoobnovené sociální demokracie, a naopak kdy tento obraz opět upadal.

V první kapitole bude představena role Československé sociální demokracie v roce 1948 a její následné zrušení. Následovat budou debaty uvnitř samotné bývalé sociální demokracie o tom, jakou formu má mít obnovená politická strana. Přes tyto prvotní rozhovory se práce dostane k dialogu se samotným vedením KSČ a jejich reakci na pokus o obnovení strany. Následující

kapitoly se tedy zaměří na navrhovaný postup špiček KSČ k takzvanému „řešení sociálně demokratické problematiky“. Závěrečné kapitoly se pak budou týkat zakládání okresních a krajských výborů, následnému formálnímu řešení sociálně demokratické problematiky, tedy zákonu o Národní frontě a práce bude ukončena samotnou invazí v roce 1968, jakožto události, která veškeré pokusy o obnovu strany zmařila.

Období Pražského jara v Československu je zmapované jak ze strany českých badatelů, tak těch zahraničních, velmi hluboce. Ze zahraničních se jedná např. o britského historika Archie Browna či jeho kanadského kolegu H. G. Skillinga. Ze strany české historiografie se práce zaměří zejména na díla Petra Pitharta a Jiřího Hoppeho.

Byť je rok 1968 zpracován badatelsky velmi široce, není tomu tak u samotného tématu tehdejší obnovy Československé sociální demokracie. Proto bude v této práci dán prostor výše zmíněné literatuře, ale musí se opírat o historické prameny. Klíčovou součástí práce tedy bude můj vlastní výzkum v Národním archivu a Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Neméně důležitým zdrojem pak bude dobový tisk, ve kterém se tehdejší aktéři konfrontovali. Cílem bude interpretace dobových událostí týkajících se tématu, doplněná o sekundární literaturu pojednávající o pražském jaru.

2 Sloučení stran v roce 1948

Stranickopolitická roztržičnost dělnického hnutí je v Československu do roku 1948 stejně znatelná jako v dalších, i kapitalistických zemích. Její původ lze nalézt v revoluční vlně, která nastala ke konci první světové války. V té době se etablovaly dva směry. Reformní hájil zájmy dělnictva a všech pracujících cestou „evoluce“, tj. cestou reforem existujícího řádu. Druhý směr ovšem volil cestu skrze revoluci, tedy odpovědi na násilí kapitalistické třídy revoluční cestou hraničící až s občanskou válkou. Za hranici střetu těchto dvou přístupů lze považovat Velkou říjnovou socialistickou revoluci. Komunisté se stali vášnivými obhájci principů i forem ruské revoluce, naproti tomu sociální reformismus se stal jejím zapřisáhlým kritikem.²

Nutnost porážky fašismu se stává během druhé světové války stmelujícím prvkem pro odbojová hnutí. Napomohl tomu i Edvard Beneš zapojením téměř všech politických skupin do oficiálního života české i slovenské emigrace. Do Státní rady se tak v roce 1941 začleňují i komunisté. Poté, kdy byla na jaře roku 1941 veřejná diskuse o stranickopolitickém systému v budoucí osvobozené republice, nebylo již pochyb o tom, že politický život bude mít formu několika politických stran.³ Při úvahách o stranickopolitickém systému budoucí republiky se dostala na pořad jednání též socialistická „jednota“ dělnického tábora.⁴

Beneš uvažoval o třech variantách – samostatnost všech tří dělnických stran, dále pak existence socialistických stran v rámci federalizovaného bloku nebo při vytvoření jediné socialistické strany. On sám dlouhodobě prosazoval koncept nejlépe tří stran.⁵ Moskevští komunisté i sociální demokraté sice podpořili myšlenku snahy o sjednocení, ale přednost přesto dávali federalizovanému bloku. Naproti tomu Beneš hájil myšlenku socialistické jednoty dělnického tábora.

V polovině roku 1944 se fašistické Německo začíná hroutit. V Česku a na Slovensku paralelně vzniká jiný vývoj vztahu mezi komunistickou stranou a sociální demokracií. Sloučení na Slovensku v jednotnou Komunistickou stranu Slovenska probíhalo dříve než v Čechách, tj. již v roce 1944. V té době bujela přímo živelná touha po národní jednotě, která učinila ze slovenského sloučení vyloženě spontánní akci.⁶ Vedení sociální demokracie na tento postup reaguje veskrze pozitivně, naopak v emigraci vyvolává určité rozpaky.

---

² NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 5

³ Tamtéž, str. 16

⁴ Tamtéž, str. 23

⁵ BENEŠ, Edvard. *Demokracie dnes a zítra. 1948*, str. 280

⁶ NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 29

Podepsáním Košického vládního programu a ustavením prvé vlády Národní fronty Čechů a Slováků na osvobozeném území v dubnu 1945 skončilo období myšlenkové a politické přípravy revolučních přeměn v naší společnosti. Vznik Národní fronty značně omezil politickou soutěž, neboť prakticky vyloučil opozici. Byla to jediná platforma, na které strany mohly kandidovat. Navíc bylo zakázáno obnovení agrární strany (nejsilnější předválečná), strany národně demokratické nebo živnostenské.⁷ Košický vládní program tak stvrdil dosavadní koncepci stranickopolitické struktury v českých zemích i revoluční praxi na Slovensku. Urychlený vývoj, který bylo možno sledovat na Slovensku, však neměl být aplikován na území Čech.

Místo sloučení stran je tedy v poválečných poměrech v českých zemích přijata myšlenka „socialistického bloku“, tzn. národního bloku pracujícího lidu měst a venkova.⁸ Text dohody o tomto bloku pojednává spíše o vzájemné socialistické spolupráci a společném postupu nežli o slučování.

Národní socialisté se postupně stali představitelem spíše vrstev, které se zasazují o soukromé podnikání více než o socialistickou přestavbu naší společnosti. Sociální demokracie pochopila, že pokud chtěla konkurovat komunistům, musela se spíše stát reprezentantem opozice k nim, což také činila. Zároveň tak upouštěla i od myšlenky sjednocení socialistických stran.

Již nedlouho po osvobození tak bylo zjevné, že to bude pouze sociálně demokratická strana, jež v důsledku své socialistické tradice může být nejspolehlivějším partnerem komunistické strany v úsilí o další společenské přeměny. Tato situace dává základ všem dalším krokům učiněným v poválečném uspořádání. V téže době se etabluje také další proud, který budování sociální demokracie přestal spojovat s perspektivou socialistického sjednocení, a tudíž započalo názorové tříštění strany. Tento proud postupem času bude získávat stále více na síle. Názorová různorodost se ukazuje i v rámci celého politického spektra. Byla dána různou mírou angažovanosti v odboji a odporu vůči fašismu, názory na omezení velkokapitálu, politickou praxí první republiky apod.

Strany se postupně stále více orientují na své partikulární cíle a možnost rychlého socialistického sjednocení už se tak zdá nedosažitelná. Zároveň se objevují pochybnosti o sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou na Slovensku. Česká sociální demokracie chtěla na Slovensku získat nové pozice, to ovšem bylo ve značném rozporu

---

⁷ NEDVĚDICKÝ, Kamil. *Únor 1948 jako počátek nelegitimního režimu*. 2010, str. 63

⁸ NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 39

s komunistickými cíli. Ti dávají tedy jasně najevo, že na Slovensku budou proti obnovení sociální demokracie rázně postupovat.⁹ To však čeští sociální demokraté nerespektují a dokonce v listopadu 1945 na Slovensko posílají přihlášky z Prahy. To vše má za následek, že 20. ledna 1946 je ustavena Strana práce.¹⁰ Vznik této „sociálně demokratické odbočky“ pobouřil zejména komunisty, kteří ji na Slovensku chápali jako čin namířený proti jejich zájmům. Tato akce tak nebyla pouze popřením sloučení na Slovensku, ale zároveň dala základ přesvědčení, že sociální demokracie je samostatně rozhodujícím organismem, jejímž cílem není pouze idea socialistického sjednocení.¹¹

Po tomto kroku následuje extrémně důležité období, kterým je příprava voleb. Zde bylo na sociální demokracii, aby obhájila svou trvalost. Národně socialistické křídlo v kampani označovalo hlasy pro sociální demokracii jakožto hlasy po komunisty, neboť sociální demokracie je pouze dočasná a její pohlcení nevyhnutelné.¹² Zneužívala v kampani taktéž některá prohlášení z roku 1945 o nutnosti socialistické jednoty. Na to se sociální demokracii velmi složitě reagovalo.

Strana tak musela účinně proklamovat svoji samostatnost. 16. května je v tisku publikováno svolání sociální demokracie podepsané Z. Fierlingerem a B. Vilímem k pracujícím občanům Československé republiky, ve kterém označují dějiny sociálně demokratické strany za dějiny boje českého národa za samostatnost a boje pracujícího lidu za jeho spravedlivé požadavky.¹³ Sociální demokracie dle autorů zůstala věrna demokratickému socialismu a nebude se s nikým slučovat. Lze tedy před volbami roku 1946 otevřeně mluvit o ukončení ideje sjednocení socialistických stran, které bylo sociální demokracií nedlouho zpátky jednoznačně deklarováno jako jeden z cílů. Došlo též k definitivnímu rozpadu Národního bloku pracujícího lidu měst a venkova, tj. bloku tří českých socialistických stran.¹⁴

Volby se po dohodě stran Národní fronty uskuteční 26. května 1946.¹⁵ Pro sociální demokracii však znamenají velmi hořkou porážku. V Česku skončila až na čtvrtém místě se 16% a na

---

⁹ NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 47

¹⁰ Tamtéž, str. 47

¹¹ Tamtéž, str. 48

¹² Tamtéž, str. 48

¹³ Tamtéž, str. 48

¹⁴ Tamtéž, str. 49

¹⁵ KLÁTIL, František. *Republika nad stranami: o vzniku a vývoji Československé strany národně socialistické (1897-1948)*. 1992, str. 304

Slovensku získali dokonce pouze cca 3% hlasů.¹⁶ I když tedy strany kandidovaly společně na kandidátce Národní fronty, lze vypožorovat zřetelnou propast mezi sociální demokracií a komunisty, kteří získali v Čechách 40% a na Slovensku 30%. Volby napomohly však jedné důležité věci pro sociální demokracii. A to uvědomění si, že silnou samostatnou stranu lze budovat v opozici vůči komunistům, podobně jako to již dříve pochopili národní socialisté. Na Slovensku výsledky voleb znamenaly pro vedení sociální demokracie ukazatel toho, že prakticky všichni levicově orientovaní voliči jsou soustředěni u komunistické strany a nová socialistická strana zde vzhledem k tradicím katolicismu a evangelismu nemohla zaujmout silnější postavení. Volby vedly k ještě silnějšímu popření pokusu o sjednocení stran, ze kterého se u sociální demokracie utvořila programová záležitost.¹⁷

Z neúspěchu byl obviňován zejména Z. Fierlinger, který je tak nucen čelit narůstajícímu tlaku ze strany sociálních demokratů. Důvod této prohry pak byl spatřován v úzké spolupráci s komunisty.¹⁸ Tím pádem se problematizuje spolupráce obou stran. Toto napětí i nadále eskaluje v roce 1947, kdy se už nezpochybňuje pouze otázka sjednocení stran, ale samotná socialistická politická jednota.

Věcí, na které se ale obě strany v roce 1947 shodly, bylo zdanění velkých majetků. Dohoda, která byla za tímto účelem podepsána, též slibovala další vzájemnou spolupráci a zajištění pokojného vývoje v Československu.¹⁹ Komunisté dohodě přikládali značnou váhu. Kritická k ní však byla část sociální demokracie a vedení se snažilo, aby tato úmluva nebyla vykládána jako cesta k obnovení socialistické spolupráce. Vedení komunistů ale stále více připomíná nutnost spolupráce obou stran a plody společného postupu, které to v minulosti přineslo.

Do této situace vstupuje Klement Gottwald a v interview s dopisovatelem listu New York Herald Tribune odpovídá na otázku ohledně sloučení svým přesvědčením, že vývoj věcí dospěje k vytvoření jedné strany.²⁰ Když je toto uveřejněno v tisku, sociálně demokratické vedení okamžitě reaguje rezolutním odmítnutím této teze a stvrzením snahy o samostatnou cestu. Vedení komunistické strany ale tyto vášnivé reakce tlumí a tvrdí, že nadále zachová politickou linii spolupráce a společného postupu.

---

¹⁶ Výsledky voleb v Československu. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k03.pdf/8a05c66b-c633-4e2a-a9a4-622838993b2c?version=1.0>

¹⁷ NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 51

¹⁸ ŠOLLE, Zdeněk, Jiří HORÁK, Radomír LUŽA, Přemysl JANÝR, Slavomír KLABAN, Miloš HÁJEK a Jiří VRANÝ. *Česká strana sociálně demokratická: sborník ke 120. výročí založení strany*. 1998, Str. 29

¹⁹ NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 56

²⁰ Tamtéž, str. 57

Neméně důležitý je ale pro sociální demokraty v roce 1947 i akt založení Kominformy (Informbyra), již se KSC stala členem.²¹ Zdeněk Fierlinger a v zásadě většina sociální demokracie odmítali jakékoli mezinárodně politické organizace socialistických i komunistických stran.²²

Na tyto události přímo navazuje Brněnský sjezd. Ten stvrzuje neodvislou politiku sociální demokracie a zároveň upozorňuje na nebezpečí komunistického uchopení moci.²³ Na něm se však ukazuje další politická diferenciací uvnitř strany. Ta je završena zvolením B. Laušmana za předsedu a tedy vystřídáním Z. Fierlingera na této pozici.²⁴ To má za následek snahu komunistické strany o podporu proudů uvnitř sociální demokracie, které nejsou od komunistů tolik vzdálené. Samy tyto proudy taktéž ale hojně opouštějí v této době sociální demokracii a přidávají se ke komunistické straně, což paradoxně nevyhovovalo tolik komunistům, neboť spíše potřebovali silnější „přátelský“ proud uvnitř sociálních demokratů.

Nespokojenost uvnitř strany se vyvinula v potřebu centrální organizace skupiny blízké komunistické straně. Zakládá se tak sociálně demokratický časopis Směr, který je poprvé vydán 26. ledna 1948. Zároveň se koná ustavující schůze Klubu socialistické demokracie, která má reprezentovat tento proud.²⁵ To vyvolává takový odpor, že je prosazeno, aby vydávání, přispívání či spolupráce s časopisem nebo členství v Klubu socialistické demokracie bylo neslučitelné se členstvím ve straně, což měl hlídat ústřední výbor. Situace se vyhrotila natolik, že se sociální demokracie dělí na několik různých skupin, které od sebe byly tak vzdáleny, že to mohlo znamenat politickoorganizační štěpení strany. Tento politickomocenský konflikt se stále více prohluboval s blížícími se volbami, které jej ovšem nerozhodly. Únorové události roku 1948 nakonec konflikt vyřešily ještě dříve.

Ve vládě počátkem února vzniká spor, který přerůstá až ve vládní krizi. Jedná se o metody a postupy bezpečnostních složek podléhajících ministerstvu vnitra, které je řízeno komunistou Václavem Noskem. Ten vydal rozkaz o výměně několika obvodních velitelů Sboru národní bezpečnosti v Praze. 13. února požadují socialističtí ministři při jednání vlády odvolání

---

²¹ BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. 2011, str. 202

²² NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 58

²³ Tamtéž, str. 58

²⁴ Tamtéž, str. 59

²⁵ Tamtéž, str. 60

příslušného rozkazu, což komunisté odmítli. To nakonec eskaluje až k odchodu opozičních ministrů z vlády.²⁶

Den před podáním demise opozičních ministrů, tj. 19. února, byli předsedou vlády Kl. Gottwaldem přijati také zástupci sociální demokracie, B. Vilím, B. Laušman a F. Tymeš.²⁷ Sociální demokracii byly údajně nabídnuty dvě třetiny křesel ve vládě, zatímco zbylá místa by byla obsazena komunisty. Pro komunisty to mělo znamenat utvoření socialistické vlády namísto toho, aby byla vláda pohřbena úplně. Zástupci sociálních demokratů ale tento návrh odmítají. 20. února byla nabídka na spolupráci opět vznesena. To se již odehrává v době, kdy spor ve vládě vrcholí a opoziční ministři podávají demise. Na základě tohoto návrhu představenstvo sociální demokracie ve večerních hodinách svolává schůzi. Výsledkem je, že ministři za sociální demokracii nemají opouštět vládu, ale zároveň bylo odmítnuto vytvoření socialistické vlády společně s komunisty.

Definitivní stanovisko pak vyslovuje zasedání ústředního výboru 23. 2., které konstatuje, že schvaluje dosavadní postup představenstva. Zajímavostí je, že nebyl částí sociální demokracie předložen požadavek na odchod z vlády. Naproti tomu se druhá část ale vyslovovala pro vytvoření nové vlády dle představ Klementa Gottwalda. Sice zde bylo stvrzeno, že se má s komunistickou stranou jednat, ale nebylo rozhodnuto, zda za podmínek současné vlády či utváření vlády nové.²⁸

Sociálně demokratická strana se nakonec pod tlakem všeobecné situace (zahájení činnosti akčních výborů NF, obsazení sekretariátů politických stran, demonstrativních odchodů některých činitelů ze zasedání) přihlásila k myšlence vytvoření obrozené vlády, a to bez vědomí několika členů. Část prokomunisticky orientovaných sociálních demokratů začala činit kroky a nabízela Gottwaldovi personální obsazení, které bude ochotno spolupracovat s komunisty. Tato část vystoupila 25. 4. v rozhlase s programovým prohlášením, v němž nesouhlasí s dosavadním postupem sociálních demokratů. To se však odehrálo již v době, kdy Laušman a Gottwald dohodli účast sociálních demokratů v nové vládě.²⁹ Z toho vzniklo značné nedorozumění.

---

²⁶ KOCIAN, Jiří a Markéta DEVÁTÁ. 1948: *únor 1948 v Československu: nástup komunistické totality a proměny společnosti*. 2011. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Unor_1948_v_Ceskoslovensku.pdf, str. 12

²⁷ NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 61

²⁸ Tamtéž, str. 62

²⁹ Tamtéž, str. 62

Bezprostředně na únorové události navazuje emigrace funkcionářů sociální demokracie, kteří se chtěli vyhnout komunistickým represím.³⁰ Jedním z prvních je v březnu již zmiňovaný Blažej Vilím. Ten také stanul jako první v čele exilové sociální demokracie, která měla sídlo v Londýně. Po následující léta tedy část sociálních demokratů je nucena politicky působit ze zahraničí.

Brněnský sjezd se zdál vítězstvím části sociálních demokratů, která protestovala proti vstupu do nové vlády. Nicméně další vývoj ukázal, že se odehrál poměrně významný přesun sil ve straně. To lze vypozařovat i na faktu, že se ministři sociální demokracie nepřipojili během únorových událostí k rezignacím. Sociální demokracie se v té době přiblížila sloučení s komunistickou stranou tak blízko jak se jí doposud nepodařilo, a to vše za podpory nového vedení.

Činnost akčních výborů byla jednou z nejdůležitějších oblastí v novém politickém uspořádaní, neboť ty dohlížely na uplatňování politiky komunistické strany. V ústředním akčním výboru Národní fronty zastupovali sociální demokracii Bohumil Laušman – místopředseda vlády, Jaroslav Hladký – poslanec, Zdeněk Fierlinger – ministr průmyslu, O. John – poslanec, L. Jankovcová – ministryně výživy, A. Jungwirthová – poslankyně, J. Palán – poslanec.³¹ I z hlediska celkového zastoupení sociální demokracie byla velmi vysoko v počtu členů akčních výborů. Druhou neméně důležitou skutečností byla příprava voleb do Národního shromáždění a s tím spojené úvahy o účasti nekomunistických stran.

Sociální demokracie v této době je ze všech ostatních nekomunistických stran nejlépe organizovaná a taktéž je ideově nejbliže komunistické straně. I z tohoto důvodu nebylo po únoru roku 1948 pro komunisty prioritou sloučení obou stran. Naopak bylo dokonce podpořeno úsilí o budování samostatné strany, které bylo proklamováno i vedením sociálních demokratů. To bylo doprovázeno vyloučením některých členů sociální demokracie či částečným odchodem do exilu. To však pravděpodobně Ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty nepostačovalo.

Dne 5. 4. 1948 na zasedání předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa je schváleno, že pro volby bude sestavena jednotná kandidátka Národní fronty.³² Na to navazující zasedání ÚV KSČ 9. 4. s konečnou platností schvaluje změnu volebního systému. Součástí toho bylo i rozhodnutí o sloučení sociální demokracie

---

³⁰ LUŽA, Radomír. *Československá sociální demokracie: kapitoly z let exilu 1948-1989*. 2001, Str. 13

³¹ NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 65

³² KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*. 2012, Str. 71

s komunistickou stranou. S tím vedení sociální demokracie reprezentované Z. Fierlingerem souhlasilo.³³ Problematickým bodem celého sloučení je to, že o jeho samotném provedení nerozhodl sjezd, ale ústřední výkonný výbor, což bylo v rozporu s organizačními pravidly.³⁴ Tento argument se pak stane na dlouho dobu opěrným bodem pro obnovovatele strany. 27. července se v sále pražské Lucerny koná slavnostní slučovací shromáždění, které s velkou pompou ukončuje existenci samotné strany.

Vývoj událostí roku 1948 je určující pro další směřování sociální demokracie. Lze rozdělit její členy na tři části. První část zakotvila v řadách komunistů, kde působila následujících 20 let. Za jejího nejvýraznějšího představitele lze považovat Zdeňka Fierlingera, který po roce 1948 zastává funkci v Ústředním výboru KSČ. Druhá část se odebrala do zahraničí a začala politicky působit v exilu. V jejím čele stál zpočátku Blažej Vilím, vystřídaný v září 1948 Václavem Majerem. Třetí, a pro tuto práci nejdůležitější část, je tvořena lidmi, kteří po roce 1948 stáli za svými sociálně demokratickými názory a ze země neodešli. Tito lidé jsou často vystaveni útlaku a perzekucím ze strany vládnoucího režimu a o 20 let později se rozhodnou, že sociálně demokratická strana nesmí skončit v propadlišti dějin.

---

³³ NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. 1968, str. 67

³⁴ Tamtéž, str. 70

3 Prvotní debaty

V důsledku perzekucí konaných na sociálních demokratech v padesátých letech mnozí z nich ocitli ve věznicích (Zdeněk Bechyně na 14 let, Josef Veverka na doživotí, Karel Hrubý na 10 let, František Čoupek na 25 let, Josef Munzar na 17 let a Přemysl Janýr na 10 let).³⁵ Všichni tyto lidé budou posléze figurovat v prvotních debatách o obnovení sociálně demokratické strany a v jednáních s vládnoucí Komunistickou stranou Československa. Bývalí sociální demokraté se dostanou na svobodu díky všeobecné amnestii v květnu 1960, případně pak již v průběhu 60. let. Tím ovšem dohled nad nimi ze strany KSCĚ nekončil, a i nadále je měli pod kontrolou spolupracovníci StB a v průběhu celé debaty o obnově strany byl pozorován každý jejich krok. Zpočátku nebylo ze strany bývalých sociálních demokratů vynakládáno úsilí o obnovu strany, nýbrž rehabilitace, odškodnění a návrat k zaměstnání. Tyto snahy však volně přecházely k volání po obnově strany, čím více se bývalí sociální demokraté cítili silnější, čemuž napomáhal i kontakt s exilovou sociální demokracií. Své aktivity chtěli rozvíjet zejména v odborových organizacích a tramském hnutí.³⁶

K debatám o znovuoobnovení strany dochází již od ledna 1968 a jsou v nich zahrnuté taktéž rehabilitace bývalých členů.³⁷ Tyto rozhovory se odehrávají na pozadí změny rétoriky nejvyšších představitelů komunistické strany. Alexandr Dubček v této době již veřejně mluví o chybách minulosti a zároveň zdůrazňuje otevření prostoru pro činnost všech sociálních skupin naší společnosti. Tyto nové myšlenky měly pak být začleněny do akčního programu. Byť v této době ještě nelze hovořit o nějaké radikální změně kurzu.³⁸

Skutečně dynamický a spontánní charakter nabývají změny počátkem března. Došlo k obrovskému otevření veřejné diskuse, která zahrnovala kritiku starých mocenských center a tlak na změnu. Právě v tomto období se začínají vyvíjet všemožné iniciativy, aniž by čekaly na povolení shora. Tyto aktivity byly podníceny oficiálními výzvami k účasti veřejnosti na politice a zjevnou nejistotou a váháním režimu ohledně jeho dalšího směřování.³⁹

K jednání se rozhodnou i sociální demokraté. Prvotní debaty o obnovení strany jsou uskutečňovány zejména Josefem Munzarem pod tzv. „London klubem“.⁴⁰ Z těchto rozhovorů

---

³⁵ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 48

³⁶ Tamtéž, str. 52

³⁷ Tamtéž, str. 53

³⁸ SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*. 1976, str. 188

³⁹ Tamtéž, str. 196

⁴⁰ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 19

vzešla nutnost svolat plenární schůzi, kde se mělo rozhodovat o dvojím směřování: 1) založení sociálně-demokratického klubu, který by propagoval sociálně demokratické myšlenky a zasadil by se o provedení rehabilitací a o 2) okamžitém obnovení strany.⁴¹ Tato schůze se uskutečnila 14. března na Žižkově v kulturním domě Na chmelnici.⁴² Zde se asi stovka diskutujících přela o to, zdali stranu obnovit či nikoliv. Proti obnovení strany se vyslovovala přirozeně ta část sociálních demokratů, která se obávala dalších represí ze strany vládnoucí KSČ. Debaty ovšem prozatím nenacházely žádné východisko.

V návaznosti na to 4. dubna píše Přemysl Janýr, jenž byl později hlavním propagátorem okamžitého obnovení strany, glosu do *Literárních listů*, ve které odkazuje k 7. dubnu 1878, kdy se konal první sjezd československé sociální demokracie. Zmiňuje, že jeho témata, jako byl boj za osvobození dělnické třídy není jen bojem o třídní privilegia a monopol, nýbrž o rovné právo a rovné povinnosti a také bojem o zrušení všeho třídního násilí. Požadavek úplné svobody tisku, spolčování a shromažďování znějí po 90 letech pro Janýra více než aktuálně.⁴³ Podotýká, že letošní výročí této události přichází do dnů, kdy nejvyšší soud postupně rehabilituje členy tzv. centra ilegální sociální demokracie, kteří byli odsouzeni v letech 1954 a 1955, uznává jejich nevinu, ale i to, že nebyli zrádci dělnické třídy a nestáli v cestě socialismu. Pouze stáli v cestě těm, kteří ve jménu socialismu zbavovali lid demokracie.

Do stejného vydání *Literárních novin* je otisknut taktéž článek Václava Havla s názvem Na téma opozice.⁴⁴ Kritizuje v něm vládnoucí stranu za to, že byť se určitá opozice může vytvořit, strana stále klade represivní pravidla tak, aby byla opozice neakceschopná, stejně tak jako opozice uvnitř vládnoucí strany. Pokud alespoň nějaké podmínky kontroly zvenčí strana nezajistí, sama dle Havla zdegeneruje. Zároveň však nevidí cestu v obnově stran stojících mimo NF a snažící se o svou obrodu, nýbrž ve straně konstituované úplně nově a zaručující pluralitu v politickém boji. Dále apeluje na rehabilitaci nekomunistů, jenž byli zasaženi represemi vládnoucí strany a rád by začlenil tuto skupinu do veřejného politického života. Na Havlovy myšlenky reaguje v časopise *Student* Emanuel Mandler⁴⁵, který ve své úvaze nejprve polemizuje s Havlem o záruce demokratizace při vzniku další politické strany a nedoporučuje hned kvapně zakládat druhou stranu, nýbrž respektovat vedoucí úlohu KSČ, ale koncentrovat demokratizační snahy ve společnosti a vytvářet tlak na mocenský monopol. I ve stínu těchto

---

⁴¹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 53

⁴² JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 19

⁴³ *Literární listy*, 4. 4. 1968, str. 2

⁴⁴ Tamtéž, str. 4

⁴⁵ *Student*, 7. 5. 1968, str. 1 a 5

debat se utváří názory na dvojí směřování sociálně demokratické strany, které jsou v počátku roku 1968 konfrontovány.

Den před dalším setkáním sociálních demokratů vydává v časopise *Student* opět svůj článek Přemysl Janýr. V něm se zamýšlí nad rolí studentů – nekomunistů v roce 1948 jakožto tehdejší člen sociální demokracie. Dle jeho názoru nemá nikdo větší nechuť k jednoznačnosti než studentstvo, a že tedy manicheistický přístup vládnoucí strany způsobil, že v roce 1948 stáli studenti jako odpůrci KSČ a v roce 1968 jsou to opět studenti, kteří stojí na předních místech obrodného procesu. Byť dle jeho názoru se v této době o demokracii hodně mluví, tak bohužel jen povrchně. Je třeba, aby každý jednotlivec denně uplatňoval a obnovoval svá demokratická práva a práva svých spoluobčanů.⁴⁶ Nejen tyto články, které byly zveřejňované v tisku, jsou důkazem o přístupnosti KSČ k prezentaci plurality názorů, ne však plurality politické.

Lze tedy pozorovat, že do politického vakua v období dubna dosti radikálně vstupují masmédiá. Ta jsou v této době osvobozena od brzdicí kontroly přísné cenzury a začínají umožňovat nebývalou diskusi takřka o jakýchkoliv veřejných otázkách.⁴⁷ Tato otevřenost ale mohla do jisté míry být kontraproduktivní, neboť odvaha novinářů mluvit takřka o všech otázkách znamenala také to, že spoustu lidí zmátla. Často tak přikládali vítězství na stránkách novin příliš velkou váhu. To totiž neznamenalo vítězství politické.⁴⁸

Další setkání sociálních demokratů se konalo 25. dubna 1968.⁴⁹ Zde se debata znovu ubírá k tématu, co bývalým členům hrozí při pokusu o obnovení sociální demokracie. Při této příležitosti sociální demokraté rozvrhli dvě základní premisy, kterých se budou držet při obnově strany: 1) celý postup při obnovení at' strany či sdružení bude prováděn legálně, 2) obnovené sociálnědemokratické hnutí bude vyjadřovat podporu obrodnému úsilí Dubčeka, Smrkovského, a ostatních progresivních komunistů a nepodnikne nic, co by tuto jejich snahu poškodilo, pokud budou dodržovat zásady humanity a demokratického socialismu.⁵⁰ Zde se již profiluje Přemysl Janýr jako hlavní obhájce obnovení sociálně demokratické strany a to tak, že mimo rámec Národní fronty. Již v této fázi doporučoval okamžitě se shodnout na znovuoobnovení a oznámit to Ministerstvu vnitra.⁵¹ Opačný názor na to měl Jaroslav Kohout, který doporučovala založit klub pro rehabilitaci bývalých sociálních demokratů a sociálnědemokratické strany. Hlasování

---

⁴⁶ *Student*, 24. 4. 1968, str. 6

⁴⁷ SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*. 1976, str. 197

⁴⁸ PITHART, Petr. *Osmašedesátý*. 1990, str. 50

⁴⁹ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 19

⁵⁰ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 54

⁵¹ Tamtéž, Str. 54

na této schůzi vedlo nakonec k vytvoření devítičlenné skupiny s úkolem provést v následujících 14 dnech analýzu situace a navrhnout další postup při obnově hnutí.⁵²

V těchto dnech roku 1968 dostávají bývalí sociální demokraté stále větší prostor v tisku, a tudíž se dostávají i do podvědomí národa. Na předešlé shromáždění navazoval např. článek Ivana Svitáka (v letech 1945–1948 člen Ústřední komise mládeže Československé sociální demokracie) v časopise *Student* s názvem *Vaše nynější krize*, jenž je prepisem přednášky v Klubu angažovaných nestraníků z 18. dubna 1968.⁵³ Článek je rozdělen na čtyři části postupně s názvy: *Problém krize*, *Pražské jaro*, *Opozice* a *Perspektivy klubů*. V první části píše o tom, že se otevřela druhá etapa demokratizačního procesu, ve které se rozhodne o budoucích politických vztazích a nastoluje otázku, zdali má 6 milionů nestraníků v této republice stejná politická práva jako členové KSČ. Taktéž se táže, zdali stojíme před demokratickými svobodnými volbami a zda žijeme v suverénním státě. Apeluje na progresivní křídlo KSČ, aby prosadilo svou ideu o existenci dalších politických stran. Apel přichází i na nestraníky, aby maximalizovali své úsilí o obnovu stran, nekladli překážky progresivnímu křídlu KSČ a konzervativní křídlo omezovali. V druhé části shrnuje dosavadní změny, které se udály, ale zároveň kritizuje, že se neudály ty zásadní – tedy vytvoření nových politických stran – na což navazuje v části třetí, kde shrnuje neexistenci politických stran (poukazuje na sociální demokracii) a jejich utváření. Navazuje pak důležitostí utváření klubů, což je rozvedeno v části čtvrté. Článek zakončuje proslovem o nutnosti svobodných voleb a právem být volen i pro nečleny současné vládnoucí garnitury.

Den před schůzkou poradního orgánu otiskují *Literární listy* glosu Přemysla Janýra s názvem *Mince*, která neplatí, v níž polemizuje o legálnosti sloučení sociální demokracie s KSČ a poukazuje na to, že z politického života zmizela síla, která zdůrazňovala, že není demokracie bez socialismu, stejně jako není socialismu bez demokracie.⁵⁴ Debaty na stránkách novin o oprávněnosti sloučení obou stran se v následujících měsících stanou definičním znakem řešení problematiky obnovy strany.

Porada devítičlenného užšího výboru tedy následovala ve dnech 3. a 4. května v to tomto složení: Josef Munzar (předseda), Zdeněk Bechyně, Vladimír Görner (omluven), Přemysl Janýr, Jaroslav Kohout, Jaroslav Kubík, Jaroslav Peřina, Zdeněk Peška a Karel Hrubý.⁵⁵

---

⁵² *Zápisky Zdeňka Bechyněho z Londýna*. ÚSD Sbirka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 1

⁵³ *Student*, 30. 4. 1968, str. 1 a 7

⁵⁴ *Literární listy*, 2. 5. 1968, str. 2

⁵⁵ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 55

Rozhodnutí nakonec padlo taktéž dvojí: 1) založit ihned Masarykovo sdružení demokratického socialismu (MSDS) s přípravným výborem ve složení Zdeněk Bechyně, Karel Hrubý, Jaroslav Kohout (předseda), Jaroslav Krejčí a Zdeněk Peška a za 2) ustavit pětičlenný přípravný výbor a pověřit ho přípravou prozatímního vedení strany, projednat a schválit text memoranda pro NF a prezidenta republiky a určit delegaci, která dokumenty odevzdá. Zároveň má přípravný výbor postupovat při realizaci svého úkolu tak, aby tím nebyla poškozena existence a úspěch MSDS.⁵⁶ Členy se zde stali: Zdeněk Bechyně (předseda), František Čoupek, Josef Munzar, Josef Veverka a Přemysl Janýr. Přemysl Janýr ve své knize na tento dvojznačný krok vzpomíná v rozhovoru se Zdeňkem Bechyně tak, že oba souhlasili se znovuobnovením strany, ale ti, kteří byli proti alespoň teď budou zaměstnáni vypracováním stanov a přihlašovacími formalitami. Naproti tomu ta část, jež chce obnovu strany, bude mít v tomto snažení volnou ruku.⁵⁷

---

⁵⁶ *Zápisky Zdeňka Bechyněho z Londýna*. ÚSD Sbirka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 2

⁵⁷ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 20

4 Rozhovory s vládnoucí stranou

Rozhovory s vedením KSČ začaly zejména proto, že sociální demokraté chtěli stranu obnovovat legální cestou, takže se rozhodli nejdříve uvědomit KSČ o svém postupu. Domnívali se, že jelikož byla strana sloučena proti vůli většiny sociálních demokratů, bude stačit oznámit nárok na členství v Národní frontě a stranu obnovit. Druhé východisko svého práva nalézali v Akčním programu KSČ, zejména v právu shromažďovacím a spolčovacím. Strana totiž výslovně do textu Akčního programu zanesla tuto citaci: „*Zároveň je ještě letos potřeba zajistit uplatnění ústavních shromažďovacích a spolčovacích svobod tak, aby byla zákonem zaručena možnost vzniku dobrovolných organizací, zájmových sdružení, spolků apod. podle současných zájmů a potřeb různých vrstev a skupin našich občanů, bez byrokratických omezování a bez monopolních práv jakékoli organizace.*“⁵⁸

Byť se mohou tyto možnosti zdát v kontextu komunistického režimu značně liberální, nebylo tomu tak v případě dubna 1968. Jak podotýká Petr Pithart, text Akčního programu se objevil pozdě. Veřejné mínění v té době se už upínalo k představám, které program jen z menší části sliboval naplnit.⁵⁹ Vývoj v období Pražského jara do určité míry definuje i opožděnou reakcí vedoucí strany na přání a činy veřejnosti. Akční program je jedním z příkladů. Byť byly myšlenky v něm obsažené takřka revoluční, nesetkal se s pozitivním ohlasem veřejnosti.

Nicméně v květnu začíná nabírat na síle spontánní veřejná činnost. Mnohé instituce v souladu s doporučením strany vypracovávaly své vlastní akční programy, jako například Akademie věd. Svazy novinářů a spisovatelů rehabilitovaly své členy, soudy znovu otevřely řadu významných případů i neprominentních komunistů, masové spolky se probouzely z předchozího spánku, odbory začaly aktivně vyjednávat s vládou o mzdách a životní úrovni, nekomunistické politické strany vypracovávaly nové programy a prováděly změny ve vedení atd.⁶⁰ Do této atmosféry značného vzestupu veřejných aktivit vstupují sociální demokraté podpoření veřejným míněním a nastolují své požadavky.

Zdeněk Bechyně 12. května navštívil tehdejšího předsedu Národního shromáždění Josefa Smrkovského. Oznámil mu, že již 13. května, tedy druhý den, chtějí sociální demokraté oznámit veřejnosti svůj vstup do politického života. Dále mu sdělil, že i v budoucnu počítají se spoluprací se SSSR a že nikterak nezpochybňují vedoucí úlohu KSČ, byť žádají svobodné

---

⁵⁸ Akční program KSČ. 1968, 5. dubna, Praha. Dostupné z: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf, str. 11

⁵⁹ PITHART, Petr. *Osmášedesátý*. 1990, str. 65

⁶⁰ SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*. 1976, str. 232

volby. Zároveň Smrkovského ujistil o spolupráci obou stran z důvodu toho, že nechtěli nijak narušit obrodný proces.⁶¹

Smrkovský o této možnosti ale nechtěl vůbec slyšet, jelikož dle jeho slov trvá ve straně boj s konzervativním křídlem.⁶² O pokusech o obnovu sociální demokracie věděl již z dřívějšíka, neboť na jednání ÚV 21. března 1968 nadnesl toto téma. V této době byl také na jednání v Moskvě, kde se proti takovému vývoji ohradil Kosygin i Brežněv. 7. a 8. května se konala schůze předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ, kde bylo deklarováno, že se chtějí navrátit k lednovému modelu, zkrátka že nechtějí dovolit kontrarevoluci. Vzniku opozičního hnutí tak chtěli zamezit všemi nástroji, v krajním případě i násilím.⁶³

Smrkovský nakonec Bechyněmu a vedení sociální demokracie přislíbujе určité možnosti, ale chce je prozatím odložit. Nechtěl totiž připustit, aby sociální demokracie začala jednat autonomně. Na následující schůzce 15. května pak přislíbil bilaterální jednání na 17. května, které však bylo záhy o týden odloženo. To však mělo za následek pouze radikalizaci vedení sociální demokracie.⁶⁴

18. května nakonec Smrkovský přijímá Zdeňka Bechyněho a Přemysla Janýra. Zde už Bechyně mluví o tom, že očekávají obnovování sociální demokracie na různých místech republiky spontánně, tedy bez jejich přičinění. Zároveň dodává, že potřebují opravdu pádný důvod, proč by měli nadále obnovení pozdržovat. Smrkovský Bechyněmu odpovídá, že obnova je v současné době nemožná, neboť je v Praze Kosygin a Grečko. To ale pro Bechyněho nebylo dostatečným argumentem, neboť ti tu již byli před dvěma dny a stanovisko KSČ k obnově se nikterak nezměnilo. Nakonec Janýrovi a Bechyněmu sdělil, že obnova jako taková je skutečně nemožná. Totiž, že jediná přípustná možnost je rehabilitace a zařazení se do veřejného života, ale pouze v rámci KSČ. To se Bechyněmu zdá nedostatečné, proto sděluje, že obnova bude již dnes deklarována Národní frontě. Na to Smrkovský reaguje alespoň požadavkem, aby nebyla uveřejněna v tisku.⁶⁵ Uveřejnění memoranda Národní frontě na stránkách novin se nakonec Přípravný výbor Československé sociální demokracie rozhodne odložit. Po delším čase je toto memorandum uveřejněno v časopise Student, a to až v červnu.⁶⁶

---

⁶¹ *Jednání Bechyně – Smrkovský z 12. 5. 1968.* ÚSD Sbíрка: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 1

⁶² *Tamtéž*, str. 2

⁶³ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara.* 2009, Str. 58-59

⁶⁴ *Tamtéž*, Str. 60

⁶⁵ *Jednání Janýr, Bechyně, Smrkovský z 18. 5. 1968.* ÚSD Sbíрка: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 1 a 2

⁶⁶ *Zápisky Zdeňka Bechyněho z Londýna.* ÚSD Sbíрка: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 3

Přemysl Janýr se posléze společně s Petrem Klášterským a Josefem Munzarem vydají za předsedou Národní fronty Františkem Kriegelem, kterému nesou zmíněné memorandum oznamující vznik přípravného výboru sociální demokracie.⁶⁷ V tomto memorandu je řečeno, že ke sloučení s KSČ došlo v rozporu s vůlí většiny strany a proti jejímu organizačnímu řádu, což vyřadilo její bývalé členy z účasti na veřejném životě a upřelo jim možnost k formulaci, propagaci a obhajobě svých názorů. Tudíž se iniciativní skupina funkcionářů rozhodla navázat na historii své strany a zřídit tak přípravný výbor s úkolem obnovit činnost strany.⁶⁸ Kriegel však nebyl přítomen, proto bylo memorandum předáno sekretáři Miroslavu Vacíkovi. Setkání s Kriegelem proběhlo až o několik dní později a předseda ÚV Národní fronty s jejich záměrem značně nesouhlasil. KSČ však není v této době schopna nijak účinně reagovat. Obnovování strany je tak vlastně dán prostor, který je omezen jen na vyslovování nesouhlasných názorů funkcionářů.

V médiích se první zmínka o obnově sociální demokracie objevuje 9. května. Konkrétně v *Rudém právu* vyjde článek s názvem „*Za jednotu pokrokových sil*“.⁶⁹ Tento text má ukázat, že obnova sociální demokracie by byla krokem zpět a že její sloučení s KSČ v roce 1948 překonalo rozkol dělnického hnutí z let předcházejících. Zároveň je zde zřetelně vyslovena vůle spolupracovat se sociální demokracií na společném postupu. Tento článek podepsali např. Zdeněk Fierlinger, Jiří Hájek nebo Evžen Erban, který se v činnosti proti obnově sociální demokracie činil nejvíce.⁷⁰ Snaha o získání vlivu nakonec Erbanovi vyšla, neboť se postupně stal členem sekretariátu ÚV KSČ, generálním tajemníkem ÚV Národní fronty a po invazi pak členem předsednictva ÚV KSČ.

---

⁶⁷ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 61

⁶⁸ PECKA, Jindřich, Josef BELDA a Jiří HOPPE. *Občanská společnost 1967-1970: Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967-1970*. 1998, str. 51

⁶⁹ *Rudé právo*, 9. 5. 1968, str. 2

⁷⁰ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 63

5 KSČ přitvrzuje

Na předchozí článek „*Za jednotu pokrokových sil*“ KSČ navazuje 19. května opět v *Rudém právu* dalším textem nesoucí název „*Proti narušení jednoty pokrokových sil*“.⁷¹ Zde se má pouze potvrdit, že k názoru otisknutému na stránkách novin před deseti dny se přidávají další podporovatelé. Těmito podporovateli mají být zejména bývalí členové sociální demokracie, což má podtrhovat i podtitul textu „Další hlasy bývalých sociálních demokratů“. Jmenovitě jsou pak uváděni Vojtěch Erban, Běla Pažoutová a Rudolf Pytlík. Krátký text má naznačit, že skutečná většina sociální demokracie usiluje stejně jako KSČ o jednotu ve snaze vytvořit všestranný model demokratického socialismu, kterého má být dosaženo skrze jednotnou komunistickou stranu, jež započítím své obrody a celým Akčním programem dokazuje, že má zájem o skutečně demokratický vývoj socialismu.

Komunisté se rozhodli postupovat tvrdším způsobem nejen v tisku, ale i v konkrétních krocích. Tyto kroky jsou vytyčeny na schůzi předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ 21.-22.5. 1968.⁷² Zde bylo rozhodnuto, aby vláda a ministerstvo vnitra přijaly stanovisko, v němž se připomene existence dosud platných zákonů souvisejících s případným vytvářením politických stran. Stejný úkol dostalo užší vedení Národní fronty, Ústřední rada odborů i prezident, kterému bylo doporučeno vystoupit při vhodné příležitosti na téma této otázky.

Zároveň je tajemník ÚV KSČ A. Indra pověřen, aby připravil dálnopis pro všechny krajské výbory strany, který je následně 24. května rozeslán. V něm charakterizuje stručně složení a plány sociálních demokratů a nastiňuje krajským výborům výsledky jednání z 21. – 22. května. Indra vytyčil dva úkoly pro krajské výbory, a to uspořádat besedy pro členy i nečleny KSČ, kde vystoupí příslušníci tzv. „Erbenovy skupiny“ s cílem osvětově podpořit myšlenku „jednoty strany a dělnické třídy“. V případě, že by nevyšel tento plán změny smýšlení bývalých sociálních demokratů, cíleně utvořit dělnická shromáždění, na nichž by dělníci deklarovali své rozhodnutí nerozbit jednotu dělnické třídy.⁷³

Rozeslání dálnopisu předcházelo jednání delegace předsednictva ÚV KSČ a PV Československé sociální demokracie 23.5. 1968.⁷⁴ Bechyně shrnuje na úvod dosavadní postup a opět zmiňuje protiprávnost sloučení v roce 1948. Připomínání historických okamžiků se

---

⁷¹ *Rudé právo*, 19. 5. 1968, str. 2

⁷² NA, f.: 02/1, sv. 71, a. j. 87, b. 37

⁷³ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 64

⁷⁴ *Jednání ÚV KSČ a PV Československé sociální demokracie z 23. 5. 1968*. ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 2

ostatně téměř jako vždy táhne celým jednáním. Dle jeho slov „*je to poprvé, co se ve světě schází reprezentace komunistů a sociálních demokratů ne proto, aby si ublížili, ale aby bok po boku dokončili, co bylo započato.*“⁷⁵ Motiv kontinuity má podpořit myšlenku o nelegitimnosti sloučení, tudíž i trvání strany, které se má pouze obnovit činnost. Kriegel na tato slova namítá, že pokud je jejich skutečným zájmem podpořit dosavadní vývoj, mají si sami položit otázku, zda ho chtějí podpořit či ztížit.

Rozdílnost pohledů nejlépe shrnuje Přemysl Janýr svými slovy: „*Říkáte, abychom to dělali pod jednou střechou. Pro nás je tím barákem stát. A v tom baráku bydlí různí nájemníci. Není možné, aby spolu bojovali, ale je nutné, aby se dohadovali. Všichni nájemníci musí mít stejná práva. Je dnes nutné obnovit důvěru, že tuto možnost mají.*“⁷⁶

Tato událost tak v argumentaci obou stran nepřinesla vůbec žádný posun. Komunisté nechtějí opustit myšlenku jednoty strany a sociální demokraté proti tomu staví jednotu ve spolupráci při záruce plurality stran. Dle slov sociálních demokratů totiž nejsou ani žádné rozpory v cílech mezi nimi a cíli vytyčenými KSČ. Znovu je sociálními demokraty také připomenuto, že obnovu sociální demokracie již není možné zastavit, a navíc František Čoupek delegaci ÚV sděluje, že vlastně ani neexistují žádná zákonná opatření, která by obnovu zastavit mohla.⁷⁷

Ze zápisu Stanislava Pošusty se dozvídáme, že se na tomto setkání obě delegace dohodly alespoň na několika bodech.⁷⁸ Konkrétně, že jednání bude pokládáno za důvěrné (Dle vzpomínek Přemysla Janýra však tuto dohodu porušil Oldřich Švestka v *Rudém právu*, kde o jednání uveřejnil nepřímou zprávu⁷⁹), že PV ani o jednání, ani o založení nebude publikovat do další schůzky žádnou informaci, dále že ihned po zasedání ÚV KSČ bude dohodnut další termín schůzky. Nakonec zástupci ÚV KSČ prohlašují, že nechtějí dále jednat o obnovení sociální demokracie. PV však namítá, že ani toto téma nelze předem z jednání vyloučit.

Ve stejný den jeden z protagonistů sloučení v roce 1948 Zdeněk Fierlinger píše dopis tajemníku ÚV KSČ Čestmíru Císaři, ve kterém hájí legitimitu spojení obou stran a prosí ho, aby o jeho argumentech informoval též A. Indru (v té době na jednání s PV sociální demokracie).⁸⁰ Dopis

---

⁷⁵ *Jednání ÚV KSČ a PV Československé sociální demokracie z 23. 5. 1968.* ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 1

⁷⁶ Tamtéž, str. 3

⁷⁷ Tamtéž, str. 6

⁷⁸ *Informace o diskuzi se skupinou bývalých sociálních demokratů z 23.5. 1968.* ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 4

⁷⁹ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie.* 1998, str. 35

⁸⁰ *Dopis s. Z. Fierlingera z 23.5. 1968.* ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

je vlastně prosbou o uveřejnění textu, který má mít v rukou O. Švestka. V něm má být nastíněn celý příběh Zdeňka Fierlingera a správnost jeho rozhodnutí, která ho vedla ke sloučení stran. Tento text má být jakousi předzvěstí manifestace při příležitosti dvacátého výročí sloučení sociálně demokratické strany s KSČ, ve které by mělo být popsáno, že „*strana čestně plní úkol skutečné synthese politiky obou dělnických stran, což jistě i na Západě bude dobře působit.*“⁸¹

Zdeňku Fierlingerovi se pravděpodobně nepodařilo tento svůj text do novin protlačit. Neméně zajímavou se však stala jeho polemika se Zdeňkem Kárlm na stránkách *Studenta* a *Rudého práva*. Toto zápolení započalo 22. 05. uveřejněním otevřeného dopisu Zdeňka Kárla v časopise *Student*.⁸² V něm se obrací k prezidentu Ludvíku Svobodovi, předsedovi Národního Shromáždění Josefu Smrkovskému, předsedovi ÚV NF Františku Kriegelovi a prvnímu tajemníku ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi, kterým připomíná události let čtyřicátých. Zmiňuje zde Fierlingerova slova o boji za samostatnost strany, která mu nejspíše nebyla uvěřena, neboť Brněnským sjezdem nebyl znovu zvolen za předsedu. Na což, podle Kárla, Fierlinger navázal tím, že se snažil zbavit svých odpůrců ve straně během kritických únorových dní, což se mu nakonec podařilo. Tento akt dovršil sloučením obou stran, což oprávněně mohl učinit pouze sjezd. Čímž se tedy sloučení stává neplatným a strana neprestala dle Kárla legálně existovat. Text je svého druhu jakýsi apel na nejvyšší představitele, aby obnovení činnosti sociálně demokratické strany nebylo nijak bráněno.

V tom samém vydání časopisu *Student* byl otisknut další význačný článek nesoucí název „*Postavili nás čelem ke zdi*“ od Zdeňka Zahradníka.⁸³ Téma článku je shodné, ale tentokrát se autor s textem obrací k široké veřejnosti a to formou krátkého rozhovoru se čtyřmi někdejšími funkcionáři – Josefem Munzarem, Rudolfem Nohou, Bohuslavem Čermákem a Karlem Horkým. Skrze osobní zkušenost je zde vykreslováno ozbrojené obsazení tehdejších institucí sociální demokracie. Jsou také diskutovány současné úkoly sociální demokracie. Josef Munzar zde dementuje naprostou shodu v politice mezi KSČ a sociálními demokraty slovy: „*Ta shoda je jenom zdánlivá. Podle nás je socialismus více mravní záležitostí. Dále nemá uzavřenou ideu, nejde o dogmatismus. Lišíme se od KSČ také tím, že nechceme podřídít dnešek vzdáleným cílům.*“⁸⁴ Svá slova pak paradoxně minimálně nepodpoří, snad skoro i popře, když na zasedání

---

⁸¹ *Dopis s. Z. Fierlingera z 23.5. 1968.* ÚSD Sbírká: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 3

⁸² *Student*, 22. 5. 1968, str. 1

⁸³ Tamtéž, str. 5

⁸⁴ Tamtéž, str. 5

delegací obou stran o den později, na kterém je Josef Munzar přítomen, je deklarována shoda v dosavadní politice obou stran krom jediného cíle, tj. politické plurality.

Karel Horký v tomto rozhovoru vzpomíná na z. Fierlingera tak, že během osmačtyřicátého roku při příležitosti zasedání schůze utekl během dotazování se na to, jak je možné, že straně bere její majetek. Na nádvoří Lidového domu pak byl dle svých slov Horký svědkem události, kdy „Z automobilu tam stojícího se vyklonil Slánský, na Fierlingera se obrátil s otázkou: *Nechceš, abych ti sem poslal milice?*“⁸⁵

Reakce Zdeňka Fierlingera proti těmto tvrzením, mířeným mimo jiné i proti jeho osobě, na sebe nenechala dlouho čekat. 23. 5. v *Rudém právu* je otisknut krátký text nazvaný „*Odpověď Z. Fierlingera časopisu Student*“.⁸⁶ Fierlinger tvrdí, že vniknutí výtržníků do sekretariátu byl celkem bezvýznamný incident a navíc, že nikdo z nich nebyl ozbrojen. Na to navazující zasedání nepodpořilo většinou stanovisko B. Vilíma ohledně následování odstoupivších ministrů buržoazních stran a požádalo Vilíma a jeho podporovatele, aby z představenstva vystoupili, což nakonec učinili. V žádném případě dle Fierlingera nejednalo představenstvo proti stanovám strany. Odmítá taktéž, že by byl ve styku s R. Slánským. Článek uzavírá odmítnutím jednání tehdejší sociální demokracie pod jakýmkoli tlakem KSČ a označuje to za pomluvu, kterou dnes využívají občané, jež chtějí vnést znovu rozkol do řad dělnické třídy.

Tato mediální přestřelka mezi oběma pány byla ukončena vydáním *Studenta* 29. 05. 1968 s textem Zdeňka Kárla na titulní straně nesoucí název „*Zdeněk Fierlinger, poslanec Národního shromáždění*“.⁸⁷ Za Kárlem dle jeho slov také chodily řady lidí, ale s naprosto odlišnými názory. Ti prý kvitovali otištění článků z minulého vydání *Studenta*, a dokonce přinášeli informace, které vznesená fakta potvrzovaly či dokreslovaly. I tito lidé tak Kárlovi stvrzují živost myšlenky obnovení strany, a hlavně povědomí lidí o událostech roku 1948 tak, jak se dle něho skutečně staly. Ohrazuje se proti označení ozbrojeného obsazení sekretariátu jakožto „bezvýznamného incidentu“. Taktéž je dle Kárla nepravdou, že by proti B. Vilímovi a jeho příznivcům vystoupila většina členů představenstva či že by Vilím a spol. z představenstva vystoupili.

Krom rozcupování všech Fierlingerových argumentů je zde Kárlem obviněn, že je jeden z těch, které „*pravda o věcech minulých citelně poškozují*“⁸⁸, a z toho důvodu mluví o vnášení rozkolu

---

⁸⁵ *Student*, 22. 5. 1968, str. 5

⁸⁶ *Rudé právo*, 23. 5. 1968, str. 2

⁸⁷ *Student*, 29. 05. 1968, str. 1

⁸⁸ Tamtéž, str. 1

do dělnické třídy. Podle článku dělníci již nepůjdou proti sociálně demokratické straně, stejně jako sociální demokraté nepůjdou proti progresivním silám v KSČ. Jediný, kdo se tak má obávat jsou ti, kteří „*pod rouškou komunistické strany šikanovali*“⁸⁹, tedy i samotný Fierlinger. Text je zakončen obviněním z cenzury článků hovořících o obnově sociálně demokratické strany a heslem: „*S pozdravem Za svobodu tisku! Zdeněk Kárl*“⁹⁰.

Tato polemika ukazuje na značně vyhocenou situaci mezi těmito dvěma politickými subjekty. A do tak již vypjaté situace vstupuje květnové plénum ÚV KSČ ve dnech 29. května – 1. června. Dle moskevského přání mělo zbrzdit průběh reformy a navrátit se zpět k lednovým poměrům.⁹¹ Především zesílily dle přijaté rezoluce extrémní pravicové, protisocialistické, antikomunistické síly, které si kladou za cíl zdiskreditovat stranu a zpochybnit vedoucí úlohu KSČ. Za tyto síly byly označeny K 231, KAN, skupiny sociálních demokratů, národně socialistická a lidová strana i další sdružení.

Nejvíce kritiky snesl Dubček ve svém závěrečném referátu na sdělovací prostředky. Strana má dle něj „*právo žádat od komunistických novinářů, aby rozvíjeli a obhajovali základní hodnoty socialismu.*“⁹² Chce také zvýšit úlohu Rudého práva jako stranického tisku. Dubček se zmiňuje o svobodě projevu a zrušení předběžné cenzury. Ale dodává, že „*to však nemůže nikdo zaměňovat za právo vyjadřovat subjektivní názory před miliony diváků, posluchačů či čtenářů bez dostatečného zvážení jejich společenského působení.*“⁹³ Bez pochyby se na těchto místech dotýká nedávných událostí, které proběhly tiskem.

Nejdůležitějším východiskem tohoto pléna však je přijetí usnesení o svolání mimořádného XIV. sjezdu na 9. září 1968.⁹⁴ Na tomto sjezdu se měla určit nová linie směřování. Měli se zde revidovat stanovy strany, projednat návrh ústavní revize česko-slovenských vztahů a volit nový ústřední výbor.⁹⁵ Od toho si pravděpodobně každý proud sliboval něco jiného. Konzervativní proud očekával volení zástupců ze „zdravého jádra“, proti tomu stál Dubček a jeho kruh spíše s nadějami na potvrzení dosavadního postupu.⁹⁶

V závěrečné rezoluci je pak v podstatě potvrzena nezpochybnitelná vedoucí úloha KSČ. Dotýká se též nejasného právního stavu, který vytváří podmínky pro ne vždy zdravý vývoj

---

⁸⁹ *Student*, 29. 05. 1968, str. 1

⁹⁰ Tamtéž, str. 1

⁹¹ KURAL, Václav. *Československo roku 1968*. 1993, str. 97

⁹² *Rok šedesátý osmý v usneseních a dokumentech ÚV KSČ*. 1969, str. 197

⁹³ Tamtéž, str. 197

⁹⁴ Tamtéž, str. 218

⁹⁵ SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*. 1976, str. 252

⁹⁶ KURAL, Václav. *Československo roku 1968*. 1993, str. 99

společenských organizací.⁹⁷ KSČ se tak zavazuje, že použije všechny dostupné prostředky proti snaze vytvořit opoziční politické strany. To prakticky zamezilo sociálním demokratům vést další rozhovory s KSČ. Závěrem je pak zmíněno spojenectví se Sovětským svazem a dalšími socialistickými zeměmi. Zpráva z tohoto plenárního zasedání je uveřejněna i na stránkách *Rudého práva* hned následující den.⁹⁸

V jiné tiskovině, totiž v *Literárních listech*, reaguje na květnové plénum Jaroslav Kohout.⁹⁹ Skrze článek „Antikomunistou snadno a rychle“ nám Kohout říká, že se zmiňovaným antikomunistou může stát podle květnového pléna kdokoli, kdo usiluje o obnovu sociální demokracie. KSČ dle Kohouta volí tento výraz zejména proto, aby pasovala sociální demokraty do role kacírů, se kterými se, jak známo, zachází přísněji. Autor by místo předpony -anti volil spíše -non, protože neshledává mezi sociálními demokraty takové, kteří by byli „*předpojatí a nesmiřitelní potírači komunistů až do fyzického vyhlazení*“¹⁰⁰. Zároveň upozorňuje, ať bývalí sociální demokraté, kteří vstoupili do komunistické strany, mluví za sebe, nikoli za sociálně demokratickou stranu. Kohout velmi dobře vyzoroval, že moudře zvolená taktika KSČ je skrze noviny nechávat mluvit ty bývalé sociální demokraty, kteří nakonec vstoupili do komunistické strany a skrze ně vytvářet dojem, že „obnovovatelé strany“ jsou pouze minoritním retardačním proudem.

Za zmínku stojí, že ÚV KSČ na tomto plénu všechna rozhodnutí přijala jednomyslně.¹⁰¹ Jednomyslnost v hlasování buďto zakrývala, byť dosti neobratně, zásadní rozpory uvnitř strany, nebo skutečně jednota vznikla. Autentická jednota při hlasování by znamenala názorové ustoupení konzervativnímu proudu a Moskvě, tudíž zpomalení reformního procesu. Dohodnuté kompromisy však nepředstavovaly trvalou či stabilní, ale naopak velmi nejistou základnu pro sjednocení strany.¹⁰² Plénum se navenek jeví jako stabilizační a konsolidační, ale ve skutečnosti do budoucna pouze prohloubilo rozkol uvnitř KSČ.

---

⁹⁷ Rok šedesátý osmý v usneseních a dokumentech ÚV KSČ. 1969, str. 210

⁹⁸ *Rudé právo*, 2. 6. 1968, str. 2 a 3

⁹⁹ *Literární listy*, 20. 6. 1968, str. 2

¹⁰⁰ *Literární listy*, 20. 6. 1968, str. 2

¹⁰¹ KURAL, Václav. *Československo roku 1968*. 1993, str. 97

¹⁰² SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*, str. 259

6 Sociální demokraté jako „reálná politická síla“

Sociální demokraté pochopili, že pouhým jednáním s KSC stranu neobnoví. Rozhodli se tedy na schůzi 6. června 1968 pro zakládání místních organizací, které měly hlásit své ustavení Národní frontě.¹⁰³ Tyto organizace měly vznikat zejména na okresních a krajských úrovních. Stejně tak se shodli na tom, že budou o vzniku informovat skrze média. Již 5. června vzniká městský výbor v Praze, který těmto svým závazkům plně dostál. 6. června oznámil svůj vznik Národní frontě a skrze časopis *Student* ho 12. června představil i veřejnosti.¹⁰⁴ Zajímavostí je krátký dopis zveřejněný hned pod textem oznámení o obnově strany (které doprovází oznámení o vzniku přípravného ústředního výboru) v tomto čísle, ve kterém vyjadřuje podporu obrodnému úsilí 89 podepsaných zaměstnanců ČKD. Z toho je patrné, že komunikace skrze média měla určitý dosah na veřejnost, která začala sociálním demokratům vyjadřovat podporu.

Komunistický tisk nezůstal pozadu a o vzniku přípravného ústředního výboru informoval svojí optikou čtenáře na úvodní stránce *Rudého práva* již 8. června.¹⁰⁵ V článku nazvaném „*Tříštění jednoty dělnické třídy ztěžuje obrodný proces*“ skutečně potvrzuje, že na ÚV KSC se před několika dny dostavili funkcionáři bývalé sociální demokracie, kteří představují tzv. přípravný ústřední výbor Československé sociální demokracie a tento orgán odmítá sloučení stran v roce 1948. Na což reagovali zástupci ÚV KSC slovy, že v každém kroku tříšticím jednotu marxistické strany a dělnické třídy spatřují oslabení současného obtížného zápasu o novou linii další výstavby socialismu v naší zemi. KSC chce však zásadně dementovat, že by mezi těmito dvěma subjekty vznikly nějaké oficiální kontakty či politické dohody. Postoj k neodůvodněnosti tříštění politické jednoty strana ještě podepře textem bývalého sociálního demokrata Františka Tymeše, který je uveřejněn na stránkách *Rudého práva* 15. 6. a nese název „*Proč zachovat jednotu*“.¹⁰⁶ Ten je v zásadě napsán ve stejném duchu, jen je podpořen autoritou z řad bývalé sociální demokracie.

Odpovědi se KSC dočká téměř o měsíc později v časopise *Student*. Pavel Bozděch nazve svůj článek otázkou „*Kdo se bojí a čeho?*“.¹⁰⁷ V něm odmítá, že by KSC byla jediným reprezentantem dělnické třídy či že by sociální demokracie byla protisocialistická. KSC si dle něj uzurpuje monopol na určování toho, kdo je pro socialismus a kdo nikoli. Není tak pravdou,

---

¹⁰³ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 38

¹⁰⁴ *Student*, 12. 6. 1968, str. 6

¹⁰⁵ *Rudé právo*, 8. 6. 1968, str. 1

¹⁰⁶ *Rudé právo*, 15. 6. 1968, str. 3

¹⁰⁷ *Rudé právo*, 3. 7. 1968, str. 2

že v organizacích stojících mimo NF se sdružují pouze neupřímní nesocialisté, zatímco uvnitř NF jsou jen upřímní socialisté, kteří se jediní mohou aktivně účastnit politického procesu. Sama sociální demokracie by se tak slovy Pavla Bozděcha účastnila politického klání mimo NF, z čehož ale KSČ nemusí mít žádné obavy a měla by přistoupit na demokratický politický zápas.

Tématu sociální demokracie se nadále KSČ věnuje i uvnitř stranických struktur. Na 77. schůzi předsednictva ÚV KSČ dne 11. června 1968 je přijat návrh dalšího postupu v řešení tzv. sociálně demokratické problematiky.¹⁰⁸ Komunisté se usnesli na tom, že Ústřední výbor Československé sociální demokracie vystoupil proti duchu původního jednání ze dne 21. 5. a skrze média prezentoval své aktivity, tudíž nadále nedoporučují, aby se vedlo přislíbené jednání s delegací ÚV KSČ, ale aby Kriegel Bechyněmu a jeho spolupracovníkům opakoval zásadní nesouhlas KSČ a NF s vytvořením sociální demokracie.

Zároveň ale aby sociálním demokratům komunikoval konkrétní kroky, které komunisté činí k nápravě křivd a chyb v práci s bývalými sociálními demokraty. Dále chtějí komunisté důstojně vzpomenout 90. výročí založení Československé sociální demokracie (7. 4. 1878) spolu se vzpomínáním sloučení obou stran před 20 lety (27. 7. 1948). Tyto akty mají sloužit k demonstraci toho, že KSČ je oprávněným dědicem a pokračovatelem revolučních tradic marxistického hnutí na území Československa. Mezi konkrétními kroky, které mají být učiněny (vyznamenání, rehabilitace, příprava oslav, jejich komunikace v tisku atd.) je zajímavé zejména to, že komunisté si kladou za úkol doporučit krajským výborům KSČ, aby pověřily některého pracovníka „tzv. sociálně demokratickou agendou“ a podle potřeby vytvořily z komunistů – bývalých sociálních demokratů pomocný pracovní aktiv.¹⁰⁹ Tento závazek přímo navazuje na oznámení sociálních demokratů o zakládání výborů na nižších stupních státní správy, tj. krajích a okresech.

Snaha sociálních demokratů vytvořit co nejširší povědomí o jejich obnově nadále eskaluje. Pokouší se ho rozšířit i mezi další členy Národní fronty, nejen komunistickou stranu. 13.6. navštěvují Bechyně a Munzar předsedy a generální tajemníky lidovců a národních socialistů a také vedení Ústřední rady odborů a formálně jim oznamuje nárok sociální demokracie na členství v NF.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ NA, f.: 02/1, sv. 73, a. j. 96, b. 12

¹⁰⁹ Tamtéž, příloha: „Návrh dalšího postupu v řešení tzv. sociálně demokratické problematiky“, str. 5

¹¹⁰ HOPPE, Jirí. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009., Str. 81

19. 6. *Student* poskytuje sociální demokracii opět dosti značný prostor na svých stránkách. Text s názvem „*Stále čelem ke zdi*“ (příznačně navazující na text Zdeňka Zahradníka z 22. 5.) je uveřejněním pouze několika z množství dopisů, které redakce na toto téma dostává.¹¹¹ Pisatelé dopisů se znovu dosti ostře stavějí ke sloučení v roce 1948 a také k osobě Zdeňka Fierlingera. V zásadě se tak poprvé dostává prostoru k vyslovení „obyčejných lidí“ o jejich zkušenostech ve strukturách sociální demokracie, názoru na současnou situaci či vzpomínek na události osmačtyřicátého roku. Jednou z nejpodstatnějších věcí, která určovala ráz postupu sociálních demokratů v měsíci červnu je i to, že mezi zmíněnými dopisy jsou dle redakce i takové, které ohlašují, že v dopisovatelově městě či obci již existuje přípravný výbor pro obnovení činnosti sociálně demokratické strany.¹¹² *Student* otiskuje alespoň jeden dopis přípravného výboru místní organizace, a to ze Znojma. Adresovaný je ústřednímu výboru Národní fronty a v podstatě opakuje teze čelných představitelů sociální demokracie. Tedy neoprávněnost sloučení, chyby posledních 20 let, podporu progresivních sil uvnitř KSČ a požadavek zaregistrování Československé sociální demokracie.

Na konci textu je uveřejněna pozvánka na besedu, která se koná na půdě filosofické fakulty 19. června a nese název „*Jaká je pravda o Čs. sociální demokracii?*“. Mezi hosty na této besedě vystoupí hlavní představitelé sociální demokracie jako byl Přemysl Janýr, Zdeněk Kárl, Petr Klášterský či Ivan Sviták a zúčastní se jí na 600 studentů. Protože se oficiální znění bál kdokoliv otisknout, uspořádá Přemysl Janýr 20. června 1968 v hospodě U Fleků tiskovou konferenci, na které podle Aloise Indry měl být za doprovodu zahraničních novinářů deklarován vznik sociální demokracie a kterou chtěl rozehnat milicemi.¹¹³ Vedoucí tajemník městského výboru KSČ v Praze Bohumil Šimon se však zaručí, že tuto událost rozpustí pokojnou cestou, neboť nechtěl ve svém obvodu násilí ze strany KSČ páchané na občanech. Na městském výboru nakonec jedná Zdeněk Bechyně, který po domluvě s jeho členy konferenci odvolává. V sociální demokracii KSČ v půli června tak musela shledávat skutečně silného potenciálního politického nepřítele, kterého byla ochotna potlačit i za použití násilí. Což v té době bylo v příkrém rozporu s prosazovanou a deklarovanou politikou vládnoucí strany.

Touto neuskutečněnou konferencí se zabývala i 79. schůze předsednictva ÚV KSČ 20. června 1968.¹¹⁴ Výsledkem jednání je několik úkolů pro jednotlivé členy předsednictva. Čestmír Císař například má zabezpečit, aby prostřednictvím tisku, televize a rozhlasu nebyly poskytovány

---

¹¹¹ *Student*, 19. 6. 1968, str. 6 a 7

¹¹² Tamtéž, str. 7

¹¹³ HOPPE, Jirí. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 81

¹¹⁴ NA, f.: 02/1, sv. 73, a. j. 98, b. 1

organizátorům ilegálních a sociálně demokratických akcí služby s tím, že na základě výkladu ústavně právního výboru Národního shromáždění a stanoviska sekretariátu Národní fronty jsou považovány za nezákonné. Dále B. Šimonovi je uloženo, aby zhodnotil situaci v Praze a v souladu s ostatními institucemi udělal mimořádná opatření, aby se čelilo těmto tendencím. Dohromady přijme předsednictvo 6 úkolů, ale tím nejdůležitějším je pověřen A. Indra. Ten má vypracovat ve smyslu diskuse předsednictva ÚV KSČ informaci a zaslat ji dálnopisem krajským a okresním výborům strany.¹¹⁵

Tento dálnopis je vypracován a odeslán hned následující den.¹¹⁶ V něm jsou adresáti vyzýváni k odmítnutí tříštění jednoty dělnické třídy a potlačení jakýchkoli pokusů všemi politickými prostředky. Je jim též připomenuto, že dle stanoviska ministerstva vnitra a ústavně právního výboru Národního shromáždění jsou tyto pokusy nezákonné. Všechny schůze pořádané přípravnými výbory sociální demokracie mají být zakázány, podniky a pohostinství nesmí propůjčovat svá zařízení ke konání takovýchto schůzí a krajský a okresní tisk má postupovat stejně jako státní tisk, rozhlas i televize. Jestli nějaká aktivita dělala v té době vládnoucí straně stejně starosti jako stránky novin, bylo to právě zakládání krajských a okresních přípravných výborů.

Velké znepokojení nad pokusy o obnovu sociální demokracie lze demonstrovat i na aktivitě Státní bezpečnosti. Jedním z lidí, kteří byli StB sledováni, byl bývalý nejvyšší představitel sociální demokracie v emigraci Blažej Vilím. Ten žil toho času v Británii a mezi květnem a červnem ho na jeho cestě v Ženevě navštívil spolupracovník s krycím jménem „HUGO“, který o něm 20. 6. podal zprávu.¹¹⁷ V Ženevě se měl Vilím setkávat s bývalými sociálními demokraty, aby zhodnotili situaci v ČSSR a dohodli se na dalších krocích. Dokonce prý jednájí s Olgou Masarykovou o tom, že by se vrátila do ČSSR, kde by podporovala jejich snahy.¹¹⁸

V těchto červnových dnech měli sociální demokraté své přípravné výbory ve všech krajích krom Středočeského a také ve více než 30 okresech. Celkově disponovali asi 150 místními organizacemi.¹¹⁹ Dále ale prohlubovali své úsilí. 21. června svolávají poradu do Národního domu na Smíchově, na níž kromě členů přípravného výboru dorazili právě i předsedové

---

¹¹⁵ NA, f.: 02/1, sv. 73, a. j. 98, b. 1, „*Usnesení 79. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 20. června 1968*“, str. 47

¹¹⁶ Tamtéž, str. 55

¹¹⁷ *VILÍM Blažej, býv. generální tajemník Čs. strany soc. demokratické – zpráva*. ÚSD Sbíрка: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

¹¹⁸ Tamtéž, str. 2

¹¹⁹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 84

krajských, okresních a městských přípravných výborů.¹²⁰ Již zmiňovaná zvýšená aktivita StB nám dává možnost zjistit, čím konkrétně se schůze zabývala, neboť byla celá odposlouchávaná. Přepis schůze, který je odeslán na ministerstvo vnitra, je doplněn také o dopis Blažeje Vilíma, který byl dle všeho pro StB velmi podezřelou osobou.¹²¹

J. Munzar již na začátku omlouvá R. Bechyněho, který je tou dobou na jednání v úřadu Národní fronty. Munzar se tedy chopí slova do té doby, než se Bechyně dostaví. V zásadě shrnuje dosti obsírně dosavadní jednání uvnitř přípravného výboru, na krajských a okresních výborech, mezi sociální demokracií a dalšími stranami NF, ale i mezi sociální demokracií a KSČ. Na schůzi také probírají, jaké další aktivity by měla sociální demokracie vyvinout, aby dopad jejich myšlenek na společnost byl co nejširší. Co se týče správné personální politiky, tu spatřují v kombinaci osobností, které se těší společenské popularitě spolu se staršími lidmi, jež znají politiku sociální demokracie z první republiky. Zároveň se chtějí distancovat od lidí, kteří mají z minulosti špatnou pověst a teď se pokouší očistit.

Když konečně dorazí Z. Bechyně, nechá si nejprve podat stručné informace z dalších krajů o zakládání sociálně demokratických buněk. Poté navrhuje, aby ústřední přípravný výbor byl rozšířen o Peřinu, Klášterského, Schovánka, Šišku a Kohouta, což je schváleno. Pokračuje zprávou o činnosti samotného ústředního výboru od poslední schůze. Bechyně také vysvětluje, proč se na schůzi dostavil později. Ráno na něj totiž před tímto Národním domem čekal L. Lis (tajemník městského výboru KSČ v Praze), který mu předal zprávu od F. Kriegela, aby se za ním dostavil na schůzi.¹²² Kriegel hned na začátku schůze začne obviňovat sociální demokraty, že podkopali vše, na čem se původně dohodli. Bechyně ho na to konto uklidňuje, že nedělají nic rozvratného, ale že strana vzniká, čemuž nelze zabránit, jak již bylo dříve avizováno. Kriegel přiznává, že chyba byla spíše na jejich straně ukončením styků se sociální demokracií. Z toho důvodu okamžitě pověřuje L. Lise, aby ustavil pracovní skupinu pro styk se sociální demokracií (později doplněna o J. Literu). Bechyně využívá příležitosti a odpovídá tak, že musí brát na vědomí existenci strany, ale do té doby, než se na příštím sjezdu „vypucují“, nepodniknou další kroky.¹²³

Druhá část schůze se zabývá organizační stránkou. Strana už je natolik rozrostlá, že je potřeba zřídit přípravné výbory na úrovni krajských výkonných výborů, jejichž předseda se dle

---

¹²⁰ *Zpráva pro ministerstvo vnitra z 25. července 1968.* ÚSD Sbírka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

¹²¹ Tamtéž, příloha

¹²² Tamtéž, str. 14

¹²³ Tamtéž, str. 15

organizačního řádu stane členem pražského ústředí.¹²⁴ Cílem tohoto snažení je rozšířit samosprávu strany a tím se tak dostat lépe mezi lidi, ale přitom zachovat moc v ústředí. Zároveň jsou při přípravném výboru zřízeny komise právní, programová, hospodářská a historická – dokumentační. Ustavení sekretariátu má být provedeno následující den.¹²⁵ K tomu se přidávají i další orgány. Na této schůzi se nebývalým způsobem rozroste organizace strany.

Závěrem je konstatováno, že sociální demokracie kontinuálně existuje. Že se jedná pouze o obnovu její činnosti, protože její sloučení s KSČ neodpovídalo vůli většiny a nebylo schváleno sjezdem. Dále že perzekuce jsou deformací minulých let a strana nadále podporuje obrodný proces KSČ spolu s její vedoucí úlohou. Sociální demokracie bude taktéž i nadále rozvíjet demokratický socialismus. Na této schůzi se vyslovují kladně i pro myšlenku federalizace.

Výše zmíněná pracovní skupina pro styk se sociální demokracií začne ještě týž den konat. Pozvou si dva členy ústředního přípravného výboru sociální demokracie, jmenovitě Z. Bechyněho a P. Janýra k jednání. Výsledkem rozhovoru je dokument, ve kterém se sociální demokraté zavazují, že jejich strana nebude oficiálně veřejnosti prohlášena do XIV. sjezdu KSČ. Zároveň, že ani nebude v té době zveřejněno jejich programové prohlášení. Sociální demokraté dále nebudou pořádat stranické veřejné schůze. Tento bod se však netýká členských schůzí v rámci přípravné činnosti a přijímání přihlášek členů či stranické činnosti, ale ani projevů sociálně demokratických referentů na veřejných schůzích svolaných jinými organizacemi. KSČ se proti tomu zavazuje, že články v tisku o sloučení v roce 1948 zmizí. Stejně jako články, které sociálně demokratickou stranu „provokují a tupí“. A nakonec přípravné orgány sociální demokracie nesmí učinit nic, co by ohrozilo obrodné hnutí v KSČ a ve státě.¹²⁶ Pro obě strany tento dokument znamenal mnohé. Sociální demokraté nabyli dojmu, že je strana začíná vnímat jako reálnou existující sílu, a že navíc stvrzuje jejich ustavení. KSČ dlouhodobě chápala, že zásah silou by pro ně měl nedozírné následky. Zároveň že už ani nemůže zastavit vznik sociální demokracie, neboť ta už reálně existuje. Tato dohoda pro ně však měla ušetřit čas, kterého mohli využít k přípravě potlačení aktivit strany a zároveň zachování si tváře před veřejností.

---

¹²⁴ *Zpráva pro ministerstvo vnitra z 25. července 1968.* ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 17

¹²⁵ Tamtéž, str. 19

¹²⁶ *Zápis obsahu dohody o dalším postupu mezi ústředním přípravným výborem Československé sociální demokracie a předsednictvem KSČ ze dne 21. června 1968.* ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

O čtyři dny později, tj. 25. června, se koná 80. schůze předsednictva ÚV KSČ, která se zabývá dalším postupem vůči sociálním demokratům.¹²⁷ Zde je již mluveno o sociální demokracii z úst Z. Mlynáře jako o „existující reálné síle“. Mlynář zde i zmiňuje, že v době svého věznění byl P. Janýr získán pro spolupráci s StB, což on sám razantně odmítá v dopise poslaném 4. října J. Smrkovskému.¹²⁸ Mlynář navrhuje takový postup, jehož základním východiskem je, že činnost přípravného výboru sociální demokracie je nelegální. Zároveň vůbec nechce čekat s nátlakem do sjezdu. Důležité je dle něj učinit praktickou část likvidace. Ta by měla být provedena kupříkladu zdiskreditováním „starých“ členů sociální demokracie a zároveň urychlením rehabilitace členů jiných. V. Bílak v diskusi vystupuje poměrně kriticky vůči straně, která si dle jeho slov není schopna udělat pořádek proti takovýmto menšinovým pokusům. Nebezpečí neshledává předsednictvo v sociální demokracii jako takové, ale v tlacích a silách zvenku, mezi které řadí mimo sociální demokraty například KAN.

Reálnost síly sociálních demokratů tak jak ji berou komunisté je v diskusi dokreslována požadavky na opětovné rozšíření okruhu lidí, kteří se touto otázkou mají zabývat. Pro KSČ je třeba maximalizovat politické účinkování a čelit silám zvenčí pomocí tisku. Jedním ze zmiňovaných nástrojů, který je později aplikován, je zákon o Národní frontě. Ten má vyjasnit právní postavení politických stran. Toto řešení právní cestou skrze výklad ústavy dávalo možnost KSČ poměrně silného nástroje proti obnovení sociální demokracie, ale zákon nakonec přijat nebyl.¹²⁹

Usnesení z této schůze zadává Mlynářovi, Erbanovi, Šimonovi a Kriegelovi komplexní rozbor celé situace. Dále má O. Černík urychlit práce na spolčovacím zákoně. Kriegel a Mlynář mají zpracovat neprodleně zákon o NF. Dále pak uspořádat setkání s pracovníky teorie a publicistiky, se kterými se má řešit tato problematika. A v neposlední řadě zapojit co nejširší okruh komunistů – intelektuálů do vysvětlovací kampaně.¹³⁰ Útok proti sociální demokracii se tedy má vést na dvou frontách – skrze nezákonnost a skrze intelektuály prostřednictvím médií.

Zároveň usnesení souhlasí s tím, aby v členské legitimaci KSČ bylo bývalým sociálním demokratům zaznamenáno datum vstupu do sociálně demokratické strany. Dále byla vydána výzva bývalým členům, jimž bylo při slučování odmítnuto členství v KSČ, aby vstoupili do KSČ. A urychlit politickou rehabilitaci bývalých členů sociálnědemokratické strany a dát jim

---

¹²⁷ NA, f.: 02/1, sv. 74, a. j. 99, b. 16

¹²⁸ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 69

¹²⁹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 110

¹³⁰ NA, f.: 02/1, sv. 74, a. j. 99, b. 16, str. 40

možnost společenského uplatnění.¹³¹ Tento, lze říci třetí nástroj, měl pak vlastně nahradit požadavky o obnovu splněním alespoň minimálních závazků vůči sociální demokracii.

Tato třetí cesta je plněna i městským výborem v Praze. Jelikož se blíží významná událost pro obě strany, totiž slavnostní shromáždění k 90. výročí založení sociální demokracie a zároveň 20. výročí sloučení obou stran, je pro předsednictvo městského výboru v Praze vypracován následující den materiál, který se má zabývat touto událostí.¹³² Na tomto shromáždění má být provedeno vyznamenání zasloužilých funkcionářů, bývalých členů sociální demokracie. Taktéž má být zřízena pracovní skupina pro rehabilitaci bývalých sociálních demokratů.

Události měsíce června se pro KSČ staly velmi tíživé. Sociální demokraté nabírali na síle a přestali být pouze sdružením několika bývalých členů v Praze. Během velmi krátké doby se jim podařilo vytvořit nepřehledné množství místních, okresních i krajských výborů a aktivizovat pro svou myšlenku nemalou část lidí. KSČ začala vnímat sílu tohoto opozičního hnutí a snažila se zamezit těmto aktivitám. Nástroje, které pro tento postup byly zvolené, se v boji proti obnovení sociální demokracie objevovaly již dříve, totiž tisk a rehabilitace. Nově se více zapojila do aktivit StB a hlavně se začala řešit otázka sociální demokracie na úrovni zákona. Velmi bouřlivá debata okolo ústavního zákona bude v následujících dnech pro obě strany určující, byť nakonec jeho provedení zastíní události jiného rázu.

---

¹³¹ NA, f.: 02/1, sv. 74, a. j. 99, b. 16, str. 41

¹³² *Informační materiál k otázkám sociální demokracie vypracovaný pro schůzi předsednictva MV KSČ v Praze dne 26. 6. 1968.* ÚSD Sbirka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

7 Od výročí 20 let sloučení k ústavnímu zákonu o Národní frontě

Výše deklarovaný nátlak komunistů skrze média se začal ke konci června naplňovat beze zbytku. Hned 26. června je do světa vypuštěn text nesoucí název, který je zároveň otázkou - „*Potřebuje náš demokratický socialismus dvě marxistické strany?*“¹³³. Tu si čtenář *Rudého práva* mohl pravděpodobně ihned odpovědět. Jeho autorem byl Stanislav Pošusta, opět bývalý člen sociální demokracie, které KSČ často využívala pro propagaci svých myšlenek proti snažení o obnovu této strany, jak již bylo řečeno. Značná část článku se v podstatě zabývá minulostí obou politických uskupení, a přitom je v hodnocení těchto událostí kritická k oběma stranám. V druhé části se autor zaměří na myšlenku politického pluralismu, který není dle jeho slov zárukou proti zneužití moci, jak si myslí sociální demokraté. Pluralismus je již v našem státě aplikován a v zásadě je tímto článkem podporován, ale pouze ve smyslu organizací sdružených pod hlavičkou Národní fronty, které by měly na politickém životě participovat. U Sociálních demokratů neshledává Pošusta záruku toho, že zůstane marxistickou stranou. Nositelem humanistických hodnot a socialismu, totiž výtěžků marxistického hnutí, je komunistická strana, byť se stejně jako sociální demokracie dopustila v minulosti chyb. Úspěchu dle autora nelze dosáhnout skrze nové tříštění sil, ale vnitřní obrodou komunistické strany, tedy něčeho, o co už se komunisté zasazují. To vše by pak mělo probíhat pod kontrolou nekomunistů a nekomunistických organizací.

Na den výročí samotného sloučení si o sociálních demokratech mohli lidé přečíst velmi konkrétní historický článek „*Z historie bojů o dělnickou jednotu*“.¹³⁴ Vztah k sociální demokracii vyplývá ze všech článků jako velmi ambivalentní i vzhledem k hodnocení minulosti. Sociálně demokratická strana dle článku vlastně vděčí KSČ za to, že bylo po válce obnovena. Neboť v té době velká část sociálních demokratů vstupovala do KSČ či chtěla, aby byly strany sloučeny. Komunisté pomáhali překonat i rozkol v sociálně demokratické emigraci. V podstatě je zde KSČ líčena jako bratr, který vždy byl sociálním demokratům nápomocný. Zajímavé je ovšem hodnocení samotného provedení aktu sloučení. Autor článku píše, že „*nakonec zvítězil názor provést sloučení co nejrychleji i bez svolání sjezdu, což byla určitě chyba*“.¹³⁵ Tento průběh provedení, mnohokrát používaný sociální demokracií jako argument, tak je, celkem neočekávaně, hodnocen i ze strany komunistického tisku jako chybný. Pravděpodobně se ale jednalo pouze o osobní názor autora Václava Vrabce, neboť žádné takové

---

¹³³ *Rudé právo*, 26. 6. 1968, str. 3

¹³⁴ *Rudé právo*, 27. 6. 1968, str. 3

¹³⁵ Tamtéž, str. 3

vyjádření u oficiálních kruhů nenalezneme, a to z logického důvodu. V podstatě se totiž jedná o potvrzení jednoho ze stěžejních argumentů protistrany, což si, i přes ústupky v mnoha věcech, nemohla strana dovolit.

Rudé právo je nám nápomocné i v referování o průběhu slavnostního shromáždění k 90. výročí založení sociálně demokratické strany a 20. výročí sloučení s KSC, o kterém informuje 28. 6. 1968.¹³⁶ Toto shromáždění se konalo o den dříve, tj. 27. 6., což byl den výročí sloučení obou stran. Sešly se zde špičky komunistické strany a část bývalých sociálních demokratů, zejména podporovatelů KSC. Mezi oceněnými a vyznamenanými tak nalezneme jména jako F. Tymeš, L. Jankovcová, Z. Fierlinger, E. Erban či Stanislav Pošusta. Alexander Dubček ve svém projevu při této příležitosti mluví o komunistické straně jako „*jediné a jednotné marxistické straně v našem státě*“.¹³⁷ Dubček několikrát připomene, že KSC „*je jediným zákonným dědicem a pokračovatelem socialistického dělnického hnutí minulosti*“.¹³⁸ Dále se také obrací k dějinným událostem a k jednotě v boji proti fašismu, který vyústil ve sloučení Komunistické strany Slovenska a sociální demokracie. Společný postup těchto dvou stran řešil i únorový konflikt u nás klidnou a ústavní cestou. Nakonec tak i u nás celý vývoj dospěl ke sloučení obou stran. „*Stalo se tak i přes to, že někteří politici bývalé čs. sociální demokracie volili v tomto období cestu pravice a pomáhali reakčním buržoazním politickým silám.*“¹³⁹

Dubček také apeluje, aby komunistická strana pevně kráčela cestou nastoupenou v lednu tohoto roku a zakotvenou v akčním programu. Tedy zjednat nápravu chyb minulých a zároveň dát bývalým sociálním demokratům ve stranickém a veřejném životě možnost plného uplatnění a vyzvat ke spolupráci i ty, kteří dosud stáli stranou. Nezapomene se však také ohradit proti aktivitě, kterou část bývalých sociálních demokratů v tehdejších chvílích činila. „*Útoky proti straně jako celku a snahy po zformování opozičních sil proti ní považujeme v současné době za nejvážnější překážku dalšího rozvoje socialistické demokracie a společnosti.*“¹⁴⁰ Nejvyšší představitel strany se v závěru svého referátu ohradí ještě proti jedné věci, která nakonec pro veřejnost naprosto zastínila toto setkání. Tím se stalo vydání manifestu Dva tisíce slov.

Jeho uveřejnění předcházela ovšem událost pro tisk obecně v této době určující. Tou bylo přesně o den dříve zrušení cenzury.¹⁴¹ Tento zákon byl populací široce podporován, nicméně

---

¹³⁶ *Rudé právo*, 28. 6. 1968, str. 1 a 3

¹³⁷ Tamtéž, str. 1

¹³⁸ Tamtéž, str. 1 a 3

¹³⁹ Tamtéž, str. 1

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 3

¹⁴¹ *Zákon o Národní frontě*. 1968, 26. září. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=128&r=1968>

debata ve sněmovně opět naznačovala názorovou nejednotu uvnitř komunistické strany. Jednalo se sice o provizorní opatření, které ponechávalo konečnou úpravu na budoucím tiskovém zákoně, i tak ale výslovně označilo cenzuru za nepřijatelnou. Ratifikace svobody projevu, sice v té době již existující, byla nicméně událostí v komunistickém světě ojedinělou.¹⁴²

Text manifestu vyšel z iniciativy vědců a zformoval ho Ludvík Vaculík. V jeden den ho otiskly *Práce, Zemědělské noviny, Mladá fronta a Literární noviny*.¹⁴³ To, že vyšel ve 4 denících najednou byl jeden z důvodů, proč komunisté byli tak zděšeni. Obsah se nikterak zásadně nevymykal dobové publicistice, snad pouze s tím rozdílem, že apeloval na pozitivní řešení problémů např. v podnicích. V zásadě shrnuje už mnohdy vyslovenou nespokojenost s určitou částí vedení komunistické strany a apeluje, aby byl novým lidem dán čas na práci.¹⁴⁴ Nejvíce problematické pro KSČ bylo, že iniciativa k jednání přicházela zdola a byla inspirována někým jiným než právě jimi, což evidentně nebyli schopni připustit ani progresivisté uvnitř KSČ.¹⁴⁵ Zděšení komunistů mohlo leccos v této době naznačit. Neméně problematickým se musel zdát také závěr textu, ve kterém je řečeno, že lidé budou stát za svou vládou třeba se zbraní. Autoři měli na mysli pravděpodobně jakéhokoli agresora zvenčí, nicméně za tohoto agresora mohl být dosazen i Sovětský svaz, což bylo samozřejmě naprosto nepřijatelné.

Díky vydání *Dva tisíce slov* byla datumově přesunuta do jiného čísla prohlášení o sociální demokracii podepsané téměř 30 významnými kulturními osobnostmi, mezi kterými nalezneme jména jako V. Havel, A. Masaryková, J. Seifert, J. Škvorecký, I. Sviták atp.¹⁴⁶ Toto prohlášení má poskytnout důkaz o tom, že obnovení strany není akcí několika funkcionářů, nýbrž že se jedná o snahy daleko širšího okruhu občanů. Přípravným výborům však dosud není dána možnost své stanovisko tlumočit širšímu obyvatelstvu.

Paralelně s dalšími událostmi se odehrával jeden velmi důležitý pokus o kooperaci dvou nezávislých aktivit, totiž obnovující se sociální demokracie společně s Dělnickými výbory na obranu svobody slova.¹⁴⁷ 17. června byl Dělnickým výborům zaslán dopis se žádostí o pomoc. Bylo jim představeno dosavadní úsilí strany a byla zde vložena prosba, aby dělníci protestovali

---

¹⁴² SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*. 1976, str. 262

¹⁴³ PITHART, Petr. *Osmášedesátý*. 1990, str. 71

¹⁴⁴ *Literární listy*, 27. 6. 1968, str. 3

¹⁴⁵ PITHART, Petr. *Osmášedesátý*. 1990, str. 72

¹⁴⁶ *Literární listy*, 4. 7. 1968, str. 2

¹⁴⁷ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 99

proti médiím, Národní frontě a vládě, která neumožňuje sociálním demokratům veřejně prezentovat své aktivity.

Když se to dozvídají špičky KSČ, tak tento bod ihned zařazují na pořad 82. schůze předsednictva ÚV KSČ konané 3. července.¹⁴⁸ Výsledkem je usnesení, aby byl zaslán krajským a okresním výborům dálnopis upozorňující na tuto aktivitu spolu s pokyny, jak dále postupovat. Ten je odeslán druhý den a je v něm doporučení, aby krajští a okresní funkcionáři zamezili jeho projednávání. Měli také upozornit na to, že aktivity sociálních demokratů jsou v rozporu s ústavou, neboť chtějí vytvořit stranu mimo rámec NF.¹⁴⁹ Sociální demokraté nechtěli ohrozit svou původní dohodu s KSČ, a tak i celé jednání, a proto dopis již 5. července odvolávají.¹⁵⁰

L. Lis a J. Litera o odvolání tohoto pokusu sdružit dvě nezávislé organizace uvědomují ihned A. Dubčeka.¹⁵¹ Zástupci Městského výboru KSČ v Praze se sešli se Z. Bechyněm a P. Janýrem a ujistili se, že jejich dopis nebyl výzvou o podporu při zakládání sociálně demokratické strany. Čímž pádem nikterak neporušili původní dohodu z 21. června, neboť i výzva k Dělnickým výborům byla odeslána dříve, tj. již 17. června. Sami si pak i ověřili, že dopisy toto své dřívější jednání sociální demokraté odvolali. Lis s Literou oceňují fakt, že se PV snaží omezit působení příčin politických komplikací v době před krajskými konferencemi a mimořádným sjezdem, z čehož by mohly případně těžit extrémní síly, zvláště síly konzervativní. Oceňují toto jednání jakožto seriózní krok, na kterém nejvíce chválí, že s ním zástupci PV přišli sami. Touto „novou dohodou“ se zástupci KSČ tak skončil přímý pokus sociální demokracie o spolupráci s nějakou další nezávislou organizací. Obecně lze říci, že během Pražského jara se kooperace v rámci alternativních proudů nedařila. Na svědomí to pravděpodobně mělo zcela jiné zaměření jednotlivých aktivit. Nicméně v teoretické rovině se mohlo při vzájemné spolupráci jednat o skutečně silné sdružení, které mohlo vytvářet pro KSČ mocného soupeře.

Ve zprávě pro předsednictvo ÚV KSČ od E. Erbana, Z. Mlynáře a B. Šimona ze 4. července si zmínění funkcionáři pochvalují, že postup proti obnově přináší pozitivní výsledky, nicméně je třeba i nadále se snažit tyto aktivity eliminovat, aby v budoucnu nenastaly další politické akce ze strany sociálních demokratů.¹⁵² Zejména je nutné dovršit proces sloučení a napravit chyby minulosti vůči sociální demokracii. Přičemž je nutné dát těmto obnovovatelům dostatečný

---

¹⁴⁸ NA, f.: 02/1, sv. 75, a. j. 101, b. 19

¹⁴⁹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 100

¹⁵⁰ *Janýrův dopis Dělnickým výborům z 5. 7. 1968*. ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

¹⁵¹ *Městský výbor Komunistické strany Československa v Praze A. Dubčekovi*. ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

¹⁵² PECKA, Jindřich, Josef BELDA a Jiří HOPPE. *Občanská společnost 1967-1970: Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967-1970*. 1998, str. 66

prostor uvnitř struktur KSČ a podchytit ty, kteří by se snad chtěli zúčastnit snah o obnovu. Kromě dílčích konkrétních kroků se text zabývá i situací po přijetí ústavního zákona o NF. Ten by deklaroval protiprávnost v jednání přípravného výboru sociální demokracie.¹⁵³ Je zde také vysloveno podezření, že sociální demokraté přímo spolupracují s K 231, ale i s dalšími stranami v rámci NF. Členové KSČ jsou přesvědčeni, že přípravný výbor chápe celou situaci jako prozatímní stav, a že se po XIV. sjezdu strany bude snažit své aktivity ještě rozšířit.¹⁵⁴ Tedy, že se budou snažit založit stranu stojící mimo rámec NF. Celou tuto situaci má řešit ústavní zákon o NF a postavit tak snažení přípravného výboru mimo zákon na základě žaloby, kterou má vznést KSČ ihned po přijetí tohoto zákona. Tím také ukončit veškerou komunikaci těchto dvou stran. Za těchto podmínek by i jakékoliv referování o činnosti přípravného výboru bylo trestným činem. Tudíž chtějí znemožnit i komunikaci skrze média.

Návrh zákona musel být projednán co nejdříve. Tudíž se k jeho návrhu dostává předsednictvo ústředního výboru KSČ již 3. července.¹⁵⁵ Mlynář k uvedení tohoto zákona a jeho nutnosti napsal: „Vzhledem k tomu, že dosavadní právní řád nedává možnost zasáhnout v případě vzniku opoziční strany mimo Národní frontu státními orgány a vzhledem k potřebě připravit statut Národní fronty podle federativních zásad, předkládá se návrh na změnu čl. 6 ústavy“.¹⁵⁶ S tím, že tuto změnu je třeba projednat ještě v červenci. V samotném návrhu je pak v paragrafu 2, bod dva, řečeno, že politické strany mohou vznikat a působit výlučně jen jako organizace Národní fronty.¹⁵⁷ A na základě paragrafu 4 pak, že Nejvyšší soud rozhoduje o tom, zda organizace stojící mimo NF má povahu politické strany. Za těchto podmínek je nezákonná.

Zákon je projednán na zasedání ústavně právního výboru Národního shromáždění 9. července 1968.¹⁵⁸ Celé jednání bylo dosti zmatečné. Dokonce se ho neúčastnil ani hlavní předkladatel zákona F. Kriegel, ani generální tajemník ÚV NF E. Erban, dokonce ani Z. Mlynář. Na této schůzi nebylo ani zmíněno, že je ústavní zákon přímo namířen proti vzniku sociální demokracie a že je zároveň stvrzením vedoucí úlohy KSČ. Většina z přítomných se postavila proti projednávání zákona, neboť by zákon musel být schválen extrémně rychle, a navíc nebyli

---

¹⁵³ PECKA, Jindřich, Josef BELDA a Jiří HOPPE. *Občanská společnost 1967-1970: Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967-1970*. 1998, str. 66

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 70

¹⁵⁵ *Návrh ústavního zákona o NF předložený na 82. schůzi předsednictva ÚV KSČ 3. července 1968*. ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 1

¹⁵⁷ *Návrh ústavního zákona o Národní frontě Československé socialistické republiky předložený ke schválení předsednictvu ÚV KSČ*. 1968, 2. červenec, Praha. Dostupné z:

<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/702.pdf>

¹⁵⁸ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 106

přítomni ani hlavní předkladatelé zákona.¹⁵⁹ Problematickými se ukázaly být i nové pravomoci Nejvyššího soudu. Ze stran diskutujících přicházela kritika, že by se tak Nejvyšší soud stavěl do role soudu ústavního, neboť by projednával politické otázky. Nakonec bylo výborem přijato řešení, které hovořilo o tom, že Nejvyšší soud jako soud ústavní rozhoduje o námitkách proti odmítnutí přijetí do NF a o charakteru zmíněné organizace.¹⁶⁰ I tak bylo ale předsednictvo Národního shromáždění informováno o výhradách k samotnému projednávání zákona, tedy o doporučení zákon vůbec neprojednávat.

O den později se nad návrhem zákona schází předsednictvo Národního shromáždění. Nakonec dá na doporučení a projednávání zákona odkládá. S tím vyslovili souhlas všichni přítomní.¹⁶¹ Sami komunisté si tak zavrhlí možnost právní cestou zlikvidovat jakoukoli snahu o vznik politických stran stojících mimo NF.

O samotném jeho projednání neměli sociální demokraté tušení. Text se do jejich rukou dostává až 9. července od národních socialistů a od šéfredaktora Svobodného slova Pavlise.¹⁶² Janýr se ihned vydává na Městský výbor KSČ, kde jedná s Lisem a Literou, kterým oznamuje, že text návrhu ihned zítra uveřejní a začnou organizovat akce proti jeho přijetí. Nakonec je ještě téhož dne v noci obeznámen s tím, že zákon projednáván nebude.¹⁶³

Janýr nereaguje v tisku tedy uveřejněním textu návrhu zákona, ale článkem „*Pozor na ně*“¹⁶⁴, ve kterém informuje o proběhnuvších snahách komunistů udělat z Nejvyššího soudu posledního arbitra v záležitostech politických stran. Upozorňuje, že zanedlouho má být projednán další důležitý návrh, totiž statut Národní fronty, která ho dosud nemá nijak ukotvený. U všech těchto návrhů je dle Janýra nutné, aby byly nejdříve předloženy veřejnosti.

Tento pokus zamezit obnovení činnosti strany ústavní cestou nám tak dobře vykresluje dvojakost, s jakou vystupovali čelní představitelé komunistické strany. Na straně jedné deklarovali v Akčním programu otevřenost vůči vzniku dalších organizací, na straně druhé se při skutečném pokusu o vznik takovéto organizace snažili zničit veškeré takové snažení postavením mimo zákon. Vše to navíc bylo činěno pod zástěrkou kabinetního rozhodování, účelového úkolování orgánů, manipulace médií a zneužití soudů. Navíc ve vztahu

---

¹⁵⁹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, str. 107

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 109

¹⁶¹ Tamtéž, str. 110

¹⁶² JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 56

¹⁶³ Tamtéž, str. 57

¹⁶⁴ *Literární listy*, 25. 07. 1968, str. 2

k organizacím, které se měly pod hlavičkou Národní fronty sdružovat, se ani neobtěžovali jim jakkoliv návrh ústavního zákona, který se jich měl týkat, komunikovat.

8 Invaze ukončuje naděje

Nátlak ze strany SSSR na Československo, do té doby spíše nepřímý, vrcholí 15. července tzv. varšavským dopisem, který je výsledkem setkání pěti bratrských států ve Varšavě. Na toto setkání sice byli představitelé Československa zváni, ale nezúčastnili se jej. Tato skutečnost doprovázená ostrým obsahem dopisu ukazuje na velmi širokou propast mezi Československem a jeho spojenci.¹⁶⁵ Ta nakonec vede až k vojenskému potlačení pražského jara.

Ve zmíněném dopise se ústřední výbory komunistických a dělnických stran Bulharska, Maďarska, Německé demokratické republiky, Polska a Sovětského svazu obrací na Československo s obavami o události uvnitř republiky. Byť se státy nechtějí vměšovat do našich záležitostí, sledují se znepokojením, že strana již nemá moc plně ve svých rukou, a že proti ní útočí reakce.¹⁶⁶ Za štáby reakčních sil jsou považovány ze strany států Varšavské smlouvy politické organizace a kluby stojící mimo rámec Národní fronty, tedy i sociální demokraté, kteří se snaží obnovit buržoazní zřízení, a za tímto účelem se zmocnily tisku, rozhlasu a televize, skrze které útočí proti komunistické straně. Pro tuto vnitropolitickou situaci užívají pisatelé dopisu slova, které bude i nadále hojně aplikováno a bude také ospravedlněním intervence do Československa, totiž „kontrarevoluce“. V závěru dopisu je kladen apel na komunistickou stranu, aby protisocialistické hnutí zakázala a získala opět kontrolu nad médii. V tomto boji mohou komunisté počítat se všestrannou pomocí ze strany bratrských socialistických zemí.¹⁶⁷

Ústřední přípravný výbor sociální demokracie reaguje na takováto obvinění dopisem adresovaným předsednictvu ÚV KSČ v Praze.¹⁶⁸ Zde oceňuje progresivní vedení v čele s Dubčekem, ale zároveň důrazně odmítá, že by z jejich strany byla snaha obnovit ve státě buržoazní zřízení. Ve své neznalosti tak pět výše uvedených států předkládá nepravdivá tvrzení a mylně považuje sociální demokracii za ilegální organizaci, což podle platných norem není dle názoru ústředního přípravného výboru možné.

Sociální demokracie totiž nebyla rozpuštěna nebo sloučena podle stanov strany. To znamená, že i nadále je součástí Národní fronty, a tudíž nestojí ilegálně mimo ni, pouze se v jejím rámci obnovuje. Na to upozorňuje i článek ve *Studentu* ze 17. 07. 1968 nazvaný „Slova o Čs. sociální

---

¹⁶⁵ SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*. 1976, str. 289

¹⁶⁶ *Dopis pěti komunistických a dělnických stran ústřednímu výboru KSČ (tzv. varšavský dopis)*. 1968, 15. červenec, Varšava. Dostupné z: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/715.pdf>, str. 2

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 4

¹⁶⁸ *Dopis ústředního přípravného výboru československé sociální demokracie adresovaný představenstvu ústředního výboru KSČ v Praze ze dne 18. července 1968*. ÚSD Sbírnka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

demokracii“.¹⁶⁹ Ten se také stává jedním z posledních článků, který se o Československé sociální demokracii v tisku nevyjadřuje pouze v záporném smyslu. Na základě budoucích společných dohod a přísnějšího dohledu komunistické strany již dále není možné se v novinách o pokusech obnovit stranu dočíst.

Na 89. schůzi předsednictva ústředního výboru KSČ se téma zákazu opozičních proudů hojně diskutuje. Předsednictvo se zde mělo domluvit na formálním řešení tohoto problému. Co se týče tisku, nechtěla strana přímo zasahovat. V diskusi se Smrkovský přiklání k tomu, aby se vláda dohodla se Svazem československých novinářů, který by zajistil ve sdělovacích prostředcích autocenzuru.¹⁷⁰ Nadto navrhuje Černík, že by mělo být přijato zákonné opatření pro mimořádnou situaci v zemi, které by mohlo být použito proti nezávislým organizacím. Konkrétně sociální demokracii navrhuje „neutralizovat“.¹⁷¹ Pro předsednictvo je zrovna tak nutné v co nejkratší době přijmout již zmiňovaný zákon o Národní frontě.

Usnesení této diskuse plně odpovídalo, neboť se v něm komunisté zavázali, že budou v předsednictvu NF urychleně přijata zákonná opatření, které dočasně zmocní vládu v případě mimořádné situace v zemi, a to zejména v otázkách šíření informací a činnosti organizací. Opatření zde přijatá se neměla týkat pouze sociální demokracie, ale dále například i KANu či K 231.¹⁷²

Komunisté na konkrétní podobě začali ihned pracovat. Na návrh zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění o dočasných opatřeních v oblasti tisku, sdružování a shromažďování osobně dohlížel Zdeněk Mlynář. Tento návrh tak dával vládě možnost na dobu až 6 měsíců ustavit vládního zmocněnce v rozhlasu, televizi a ČTK, který by dohlížel na vydávaný obsah. Dále pak na stejnou dobu možnost odejmout registraci (případně i zrušit ji úplně) podle tiskového zákona časopisu, jehož publicistikou jsou soustavně narušovány zahraničně politické zájmy státu. A v neposlední řadě vydat zákaz činnosti organizace, která svým působením vážně ohrožuje zahraničně politické zájmy republiky, na dobu nejdéle 12 měsíců. Při nerespektování zákazu případně posuzovat jejich činnost jako trestný čin s trestem odnětí svobody až na 5 let.¹⁷³

---

¹⁶⁹ *Student*, 17. 7. 1968, str. 2

¹⁷⁰ VONDROVÁ, Jitka a Jaromír NAVRÁTIL. *Komunistická strana Československa: konsolidace (květen-srpen 1968)*. 2000, str. 290

¹⁷¹ Tamtéž, str. 291

¹⁷² Tamtéž, str. 292

¹⁷³ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 114 - 115

Usnesení mělo být přijato velmi rychle, proto předsednictvo NS začíná konat již 23. července. Nicméně tento návrh nebyl přijat v předsednictvu NS s nadšením. Po neschválení byl jeho obsah v podstatě ponechán na Svazu československých novinářů, který měl dohlédnout na tisk, rozhlas i televizi. Vládnoucí elita však nechtěla znovu přistupovat k cenzuře a tímto procesem se snažila spíše docílit autocenzury, jak již bylo diskutováno na 89. schůzi předsednictva. Svaz měl mít v médiích pouze své zmocněnce, kteří by dohlíželi na správnost produkovaných informací, přičemž by vláda sahala k zákonným opatřením až v případě nouze.¹⁷⁴

Ústup, který můžeme pozorovat u návrhu zákonného opatření ze strany Národního shromáždění tak není ničím ojedinělým. Postupem času tomuto návrhu zbyl jediný obhájce, kterým byl Alexander Dubček.¹⁷⁵ Nakonec si Smrkovský s Černíkem dokonce nechávají vypracovat expertizu, která měla dokazovat, že stávající legislativa proti tisku a nezávislým organizacím je dostačující. V závěrech expertizy je doporučeno, aby byl okamžitě učiněn zásah vůči časopisu *Student* a *Obrana lidu* a taktéž přijmout před XIV. sjezdem již dříve zmiňovaný ústavní zákon o Národní frontě. Černík se Smrkovským o tomto závěru následně jedná společně s Dubčkem, který ale nadále zastává svůj názor ohledně zákonného opatření.¹⁷⁶

90. schůze předsednictva ÚV KSČ se nese přesně v duchu událostí posledních dní. Nejprve se probíral postup, který mělo ÚV KSČ zvolit v Čierne nad Tisou, a to včetně argumentů proti tzv. varšavskému dopisu, poté se diskutovala zpráva Josefa Smrkovského o vypracované expertize. Sám Smrkovský na této schůzi zmiňuje, že ve vojenský zásah vůči naší zemi nevěří a staví se za názor, aby bylo sovětské straně jasně řečeno, že u nás neprobíhá kontrarevoluce.¹⁷⁷

V debatě o samotné expertize je Smrkovský zastáncem dosavadních zákonů jakožto dostačujícího nástroje proti médiím. Nezávislé organizace pak bude hlídat ministerstvo vnitra a národní výbory, a co se týče sociální demokracie, požádá Smrkovský prezidenta o svolání mimořádného pléna Národního shromáždění, které by mělo přijmout zákon o Národní frontě.¹⁷⁸ To ale nedostačuje Dubčekovi, který i nadále hájí mimořádná opatření. Dubček prokazoval větší obavy než ostatní činitelé a volal po mocenské likvidaci sociálních demokratů skrze zákon o Národní frontě. Otázku sociální demokracie dokonce považoval za nejvážnější věc. K němu

---

¹⁷⁴ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 115

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 116

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 117

¹⁷⁷ VONDROVÁ, Jitka a Jaromír NAVRÁTIL. *Komunistická strana Československa: konsolidace (květen-srpen 1968)*. 2000, str. 297

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 303

se nakonec připojuje i Zdeněk Mlynář, který se taktéž zasazuje o to, aby byl zákon přijat ještě před jednáním se sovětskou stranou.¹⁷⁹

Nakonec je mimořádné zákonné opatření zavrhnuto. Nicméně proti sociální demokracii se má začít jednat. To neznamenovalo nic jiného než přijmout dříve zamítnutý ústavní zákon o Národní frontě. Urychleně se měl tak návrh zákona nechat projednat v Národní frontě a předložit ho narychlo svolanému Národnímu shromáždění.¹⁸⁰

26. července 1968 jedná předsednictvo Národního shromáždění o mimořádném zákonném opatření. V zásadě se nese v duchu názorů Josefa Smrkovského o tom, že není potřeba toto opatření přijímat, na čemž se přítomní shodnou.¹⁸¹

Sociální demokraté postupem času neustále navyšovali své počty. V červenci se tak strana dostala na 8 krajských, 54 okresních a více než 350 místních, závodních či studentských přípravných výborů.¹⁸² Zajímavostí je, že i při této „masovosti“ strana nedisponovala žádnými finančními prostředky a v zásadě všechny aktivity fungovaly pouze na dobrovolné bázi.

Ve druhé polovině července, kdy jedná předsednictvo ÚV KSČ o zákonném opatření proti sociálním demokratům, zve Lis společně s Literou k jednání Přemysla Janýra.¹⁸³ Z jejich strany se mělo jednat o snahu řešit záležitosti politicky, nikoli násilím. Po dohodě se Zdeňkem Bechyně přistupuje vedení sociální demokracie na požadavek KSČ, aby formálně přerušilo svou činnost. Nicméně mají nadále vést jednání za předpokladu toho, že za 1) dojde k osobnímu setkání Dubček – Bechyně, jehož výrazem bude písemná dohoda o existenci strany, 2) prohlášení o tom bude jednostranně jejich věc, 3) uvažovat o garancích eventuálními poslanci, 4) nebudou do té doby přijata žádná zákonná opatření, která by stranu likvidovala, 5) nebude do té doby přijat volební zákon, který by obešel volby jako volby.¹⁸⁴

Večer s tímto plánem Janýr seznamuje některé členy městského výboru v Praze včetně Ladislava Lise. Ti přímo odmítli schůzi Bechyněho s Dubčekem, neboť ten by prý nebyl ochoten jednat se sovětskými představiteli, kdyby věděl, že činnost sociální demokracie je pozastavena pouze dočasně. Celou garanci existence tak omezovali pouze na návrat

---

¹⁷⁹ VONDROVÁ, Jitka a Jaromír NAVRÁTIL. *Komunistická strana Československa: konsolidace (květen-srpen 1968)*. 2000, str. 304

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 306

¹⁸¹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 119

¹⁸² Tamtéž, Str. 120

¹⁸³ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 62

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 62

k jednacímu stolu za současných podmínek. Na to sociální demokraté nepřistoupili. Tudiž prozatím se jednání omezovalo na příslib dalších konzultací.¹⁸⁵

25. července se telefonicky spojuje opět Lis s Janýrem. Byl mu nabídnut osobní rozhovor Zdeňka Bechyněho s Bohumilem Šimonem, vedoucím tajemníkem městské organizace a kandidátem politbyra.¹⁸⁶ V něm Šimon žádal prohlášení o zastavení činnosti. O této schůzce se od obou aktérů můžeme dočíst rozporuplné závěry. Bechyně tvrdil, že mluvili o příští koaliční spolupráci KSČ – sociální demokracie¹⁸⁷, naproti tomu Šimon na schůzi předsednictva ÚV KSČ mluvil o rozhovoru tak, že u KSČ nenajdou porozumění, pokud chtějí být platformou budoucí opozice. Nenajdou dokonce žádné porozumění pro jakékoliv organizační ustavení. Nicméně Bechyně i tak prý chtěl, aby sociální demokraté spolupracovali s KSČ.¹⁸⁸

Sociální demokraté i ve stínu těchto jednání došli k závěru, že sami formálně přerušili svou činnost. 26. července je tak rozeslán přípravným krajským výborům dopis, v němž je přerušení oznámeno.¹⁸⁹ Důvodem uvedeným v textu je zajištění klidné atmosféry pro nastávající mezinárodní jednání. Adresáti dopisů jsou požádáni o to, aby ve svých krajích dodržovali tyto 3 zásady: 1) v tisku, rozhlase a televizi se neobjeví z naší iniciativy žádné zprávy ani žádná prohlášení o naší straně, 2) Národní frontě ani jejím organizacím nebudou předkládána sdělení o obnovování našich orgánů, 3) nebudou pořádány členské schůze ani žádná veřejně přístupná shromáždění či projevy.

Zástupci KSČ však žádali, aby byl napsán ještě jeden dopis s oznámením ukončení činnosti sociálních demokratů pro Alexandra Dubčeka, který měl být v případě nouze použit v Čierne nad Tisou jako důkaz o zvládnání situace ze strany KSČ. Po schválení členy ústředního přípravného výboru sociální demokracie je tento dopis skutečně napsán a odeslán na ÚV KSČ.¹⁹⁰ Dubček ho však dle dostupných informací během jednání nepoužil.

Sociální demokracie a další nezávislé organizace se pro schůzi v Čierne nad Tisou staly velkým tématem. Sice v zásadě neexistují jakékoliv záznamy ze samostatných jednání, lze ale tento fakt ilustrovat na projevech účastníků této několikadenní schůze.

---

¹⁸⁵ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. 1998, str. 63

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 63

¹⁸⁷ Tamtéž, str. 64

¹⁸⁸ VONDROVÁ, Jitka a Jaromír NAVRÁTIL. *Komunistická strana Československa: konsolidace (květen-srpen 1968)*. 2000, str. 304

¹⁸⁹ *Dopis přípravným krajským výborům Československé sociální demokracie ze dne 26. července 1968*. ÚSD Sbírká: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

¹⁹⁰ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 126

Už při prvním dni jednání se k jejich aktivitě vyjadřuje Leonid Brežněv, který přednese stanovisko politbyra ÚV KSSS k situaci v Československu. Stejně jako v minulosti je pro Brežněva sociální demokracie vykonavatelem rozkolu uvnitř dělnické třídy a podporovatelem reakce proti komunistům.¹⁹¹ Strana, která dle jeho slov přestala v roce 1948 existovat, se teď nekontrolovatelně znovuobnovuje. O aktivitách sociálních demokratů je vedoucí představitel SSSR velmi přesně informován a také jednotlivé akce ve své řeči konkrétně zmiňuje. I na těchto skutečnostech Brežněv dokazuje existenci kontrarevoluce, kterou podle něj vedení komunistické strany odmítá a tím odzbrojuje ty komunisty, kteří se pokouší jí čelit, a zároveň zachovávat upřímné přátelství se Sovětským svazem.¹⁹² Celé antisocialistické snažení je přitom dle Brežněva koordinováno z jednoho centra, které má své lidi i uvnitř samotné KSČ.¹⁹³

Dubček reaguje na tato slova tím, že samotné formování politických stran je možné pouze pod hlavičkou Národní fronty, která přímo zaručuje zachování vedoucí úlohy strany a přátelství se Sovětským svazem, neboť bez stvrzení těchto principů není možné se stát její součástí.¹⁹⁴ To má navíc stvrdit již tolikrát zmiňovaný zákon o Národní frontě. Ve vztahu k sociální demokracii je zde Dubček rozhodný. Považuje ji za ilegální a antisocialistickou organizaci, proti které tak bude i postupováno. Prozatím je se sociálními demokraty sice dle Dubčeka jednáno, ale jejich protizákonnost je naprosto nezpochybnitelná.¹⁹⁵ Na to reagují Podgornyj s Brežněvem slovy, že přece tento přípravný výbor existuje a pracuje. To Dubček nerozporuje, nicméně chce tuto situaci řešit zákonným opatřením, které je již připravováno.¹⁹⁶

Výsledky jednání se na obou stranách zdály být rozdílné. Brežněv hovořil o zaměření všech prostředků masové propagandy žádoucím směrem a přijetí nezbytných zákonů, které by zakázaly organizování sociálně demokratické strany. Naproti tomu Dubček chápal sovětskou kritiku pouze za názor, ke kterému by měla KSČ případně přihlédnout, nikoli jako závaznou úmluvu.¹⁹⁷ I toto mylné pochopení stanoviska sovětské strany vedlo k vojenskému řešení situace v druhé polovině srpna.

---

¹⁹¹ *Záznam stanoviska politbyra ÚV KSSS k situaci v Československu, předneseného L. Brežněvem na prvním zasedání.* 1968, 29. červenec, Čierna nad Tisou. Dostupné z: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729.pdf>, str. 13

¹⁹² Tamtéž, str. 16

¹⁹³ Tamtéž, str. 17

¹⁹⁴ *Záznam stanoviska předsednictva ÚV KSČ, předneseného A. Dubčekem na prvním zasedání.* 1968, 29. červenec, Čierna nad Tisou. Dostupné z: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729_1.pdf, str. 9

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 9

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 10

¹⁹⁷ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara.* 2009, Str. 127

Na schůzi v Čierne záhy navazuje setkání šesti komunistických a dělnických stran v Bratislavě 3. srpna 1968. O průběhu této schůze je známo snad ještě méně než o schůzi předešlé. Veřejnosti bylo totiž představeno pouze závěrečné komuniké.

V něm se zástupci Bulharské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky, Svazu sovětských socialistických republik a Československé socialistické republiky zavazují hned v několika tématech k ještě užší vzájemné spolupráci, a to mimo jiné i proti antisocialistickým silám.¹⁹⁸ Celkově lze říci, že zásady a návrhy obsažené v tomto dokumentu byly spíše opakováním už dříve řečených tezí. Důraz na společné zájmy socialistických států a utužení pout jednoty však naznačoval omezení nezávislosti jednotlivých zemí.¹⁹⁹ Nejzásadnějším bodem však bylo tvrzení o společné povinnosti všech bránit výdobytky socialismu při jejich ohrožení. Při znalosti událostí, které navazovaly na jednání v Bratislavě můžeme konstatovat, že se jedná o explicitní ospravedlnění pozdější vojenské intervence, což si ale v té době Československá strana neuvědomovala nebo spíše nechtěla připustit.

Na 91. schůzi předsednictva označil Dubček jednání v Čierne nad Tisou za úspěch a zároveň informoval o obavách Leonida Brežněva, zdali KSČ zvládne sociální demokracii, KAN a nepřátelskou propagandu vůči SSSR.²⁰⁰ Tento problém mělo řešit neprodleně přijetí zákona o Národní frontě. V usnesení však zprávu o tomto zákonu nenajdeme, jelikož prvořadé bylo komunikovat výsledky schůzky v Čierne a Bratislavě, a to jak vnitrostranicky, tak mediálně. To také znamenalo, že se již nepodařilo do intervence zákon o Národní frontě projednat.

Sociální demokraté po dohodě s ÚV KSČ neustávali ve svých aktivitách mimo dvou zásadních změn. Přestávají se prezentovat veřejně a také neuveřejňují žádné zprávy v tisku. Činnost se rozproudila zejména v týdnu po jednání v Čierne nad Tisou, kdy je doručen sociálním demokratům přípis zakazující činnost sociálně demokratické strany.²⁰¹ K jednání vyprovokoval zejména pražský přípravný výbor, který se na své schůzi 7. srpna rozhodl pro rozhodný postup v získání prostoru v médiích a pro okamžité obnovení strany.²⁰² Petr Klášterský okamžitě tlumočil dohodnutý postup Zdeňku Bechyněmu a taktéž mu předal rezoluci s protestem proti

---

¹⁹⁸ *Prohlášení šesti komunistických a dělnických stran socialistických zemí, přijaté v Bratislavě. 1968, 3. srpen, Bratislava.* Dostupné z: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/803.pdf>

¹⁹⁹ SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution.* 1976, str. 310

²⁰⁰ VONDROVÁ, Jitka a Jaromír NAVRÁTIL. *Komunistická strana Československa: konsolidace (květen-srpen 1968).* 2000, str. 316

²⁰¹ *Záznam pro s. Smrkovského o činnosti sociálně demokratické strany ze 13. 8. 1968.* ÚSD Sbirka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 1

²⁰² JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie.* 1998, str. 65

připisu. Ten se chtěl vyhnout ukvapeným krokům z obou stran, a proto navazuje intenzivní rozhovory s vedením KSČ.

Bechyně navrhuje KSČ, aby utvořili tříčlennou skupinu, která by jednala a udržovala dlouhodobý styk se tříčlennou skupinou sociálních demokratů.²⁰³ Komunisté žádali, aby bylo zabráněno uskutečnění ustavující schůze ústředního výkonného výboru sociální demokracie plánované na 17. srpna. Tato prosba je vyslyšena a 9. srpna skutečně ústřední přípravný výbor zmrazuje všechny akce až do 23. srpna.²⁰⁴ Tudíž už se ze strany sociálních demokratů žádá další schůze či akce nestihne uskutečnit.

Bechyně na této schůzi však mluví ještě o jedné velmi důležité věci. Totiž že struktura ÚV sociální demokracie je prakticky hotová. Nový ústřední výbor se měl skládat z celkem 34 členů, se kterými bylo již jednáno, a kteří takto navrženou kandidátku odsouhlasili. Tento výbor měl připravovat řádný sjezd, který se měl konat koncem roku 1968, na němž bude zvolen šedesáti sedmi členný ústřední výkonný výbor sociální demokracie.²⁰⁵ Strana počátkem srpna byla již velmi dobře organizovaným hnutím s poměrně rozsáhlým samostatným vedením. V závěru tohoto jednání Bechyně stvrdil, že sociální demokraté budou dodržovat zásady nastolené ve směrnici z 26. července týkající se zastavení oficiální činnosti strany, pokud jde o schůze, jednání, projevy a zejména jakákoliv veřejná vystoupení.²⁰⁶ Tím tak vlastně symbolicky naposledy stvrdilo zastavení veškerého působení strany, které už nebylo v roce 1968 obnoveno.

Invaze se stala naprostým zlomem a zmarem pro dosud vynaloženou práci sociálních demokratů. 22. srpna 1968 se schází polovina členů ústředního přípravného výboru sociální demokracie a shodují se na tom, že veškerá organizační činnost strany je u konce. Že se nebude ústřední přípravný výbor účastnit žádné ilegální práce, všechen materiál, který vznikl činností strany bude spálen, jelikož by mohl ohrozit bezpečnost členů strany, a zpráva o tomto rozhodnutí bude neprodleně sdělena krajským přípravným výborům.²⁰⁷

---

²⁰³ *Záznam pro s. Smrkovského o činnosti sociálně demokratické strany ze 13. 8. 1968.* ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 2

²⁰⁴ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie.* 1998, str. 65

²⁰⁵ *Záznam pro s. Smrkovského o činnosti sociálně demokratické strany ze 13. 8. 1968.* ÚSD Sběrka: KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie, str. 2

²⁰⁶ Tamtéž, str. 3

²⁰⁷ JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie.* 1998, str. 67

26. srpna 1968 se schází československá delegace se sovětským vedením v Kremlu. Z této schůze vzniká dokument, který vejde ve známost jako tzv. moskevský protokol.²⁰⁸ Tento dokument v zásadě v 15 bodech nastolil ideové popření pražského jara, přijetí „bratrské pomoci“ a otevření cesty k budoucí normalizaci. Ve čtvrtém bodě tohoto jednání jsou vyjmenována konkrétní opatření, která by měla nadále zamezit působení jakýchkoliv opozičních proudů. Mezi ně se řadí ovládnutí sdělovacích prostředků, zastavení činnosti různých skupin a organizací stojících na antisocialistických pozicích a nedovolení činnosti antimarxistické sociálně demokratické strany.²⁰⁹ Sociální demokraté jsou tak jediným opozičním hnutím, které je v tomto protokolu explicitně zmíněno.

Československá vláda v rámci těchto dohod také koná. 13. září konečně odsouhlasila onen už mnohokrát diskutovaný zákon o Národní frontě.²¹⁰ Ten jí dává konečně možnost toho, že pokud rozhodne příslušný orgán Národní fronty, že určitá politická strana nebo organizace plní její funkci není jejím členem, vydá ministerstvo vnitra rozhodnutí, kterým vysloví zákaz její činnosti. Fakticky se tak sociální demokraté tímto aktem stávají mimozákonnou organizací, která by byla ministerstvem vnitra zrušena. Nicméně sociální demokraté předběhnou v jednání KSČ. Svou činnost totiž ukončí sami.

Jedna z jejich posledních schůzek se konala 30. srpna v bytě Zdeňka Bechyně v Praze. Zde měla být vyřešena pouze jediná záležitost. Totiž zastavení činnosti přípravných výborů a jejich likvidace. Po diskusi přednesl předseda přípravného výboru Zdeněk Bechyně závěrečné usnesení: 1) Munzar uvědomí všechny přípravné výbory sociálně demokratické strany, že se jejich činnost zastavuje, 2) usnesení z první schůze, ve kterém se píše, že se strana obnoví pouze na legálním základě a po dohodě s KSČ zůstává v platnosti, tudíž by se nikdo neměl snažit o ilegální činnost, 3) všechny písemné materiály bude Munzarem zničen, neboť by mohl v této době někoho ohrožovat, 4) všichni se zapojí do práce a podpory KSČ, aby bylo možné se z této situace dostat a zajistit hospodářský rozvoj republiky.²¹¹

Byť aktivity sociálních demokratů touto schůzí nadobro utichly, komunistická strana své počínání ve vztahu k nim nescházela. Ještě 1. listopadu o sociálně demokratické problematice jedná předsednictvo ústředního výboru KSČ na své 103. schůzi.²¹² Komunisté chtějí uzavřít

---

²⁰⁸ *Protokol z jednání delegací SSSR a ČSSR 23.-26. srpna v Moskvě*. 1968, 26. srpen, Moskva. Dostupné z: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/826_1.pdf

²⁰⁹ Tamtéž, str. 2

²¹⁰ *Zákon o Národní frontě*. 1968, 26. září. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=128&r=1968>

²¹¹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 2009, Str. 133

²¹² NA, f.: 02/1, sv. 84, a. j. 131, b. 3

kapitolu obnovy sociální demokracie tím, že plně napraví chyby minulosti a dokončí jejich rehabilitace, tak jak už bylo mnohokrát deklarováno.²¹³ Až budou všechny dílčí úkoly ve vztahu k sociální demokracii splněny, má se činnost pracovních skupin pro otázky sociální demokracie ukončit. I po více než dvou měsících od invaze se tak nejvyšší stranický orgán nadále zabývá touto problematikou a snaží se co nejvíce vyjít sociálním demokratům vstříc, aby je křivdy minulosti už nemohly nikdy podnítit k aktivitě.

Ani komunistický tisk na sociální demokracii po invazi vojsk nezapomněl. 22. 8. 1969 se v *Rudém právu* můžeme dočíst, jaké bylo mínění posrpnových redaktorů stranických novin o úsilí, které během pražského jara vynakládali sociální demokraté.²¹⁴ Článek nazvaný „*Plán na převzetí moci*“ má čtenáře přesvědčit o tom, že tato nezávislá skupina připravovala státní převrat. Její členové měli využít návštěvy generálního tajemníka OSN U Thanta v Praze v polovině srpna, kterému se v té době měly zasílat petice s prosbou o jeho podporu požadavku neutrality, čehož se měla ihned chytit spiklenecká skupina kolem sociálních demokratů a pokusit se zasadit rozhodující ránu KSČ. Přetažením jedné třetiny jejich členů a 600 000 bezpartajních osob do svých řad se měla stát největší politickou silou v zemi a převzít zde otěže moci.

Od událostí dní pražského jara, kdy stranický tisk polemizoval nad otázkou legitimacy další marxistické strany můžeme sledovat dosti znatelný posun v jeho rétorice. Autor zhodnocuje tuto spikleneckou akci v závěru článku slovy: „*Tento plán však nevyšel...*“. Můžeme k tomu pouze dodat, že v tom jediném se nemýlil. Plány sociálních demokratů, ať byly během několika měsíců roku 1968 jakékoliv, tak lakonicky řečeno – nevyšly.

---

²¹³ NA, f.: 02/1, sv. 84, a. j. 131, b. 3, str. 15

²¹⁴ *Rudé právo*, 22. 8. 1969, str. 3

9 Závěr

V roce 1968 vznikla v Československu nová vlna společenské aktivity a zájmu o veřejné dění. Snaha o obnovu sociální demokracie tak byla pouze jedním z efektů, které tato změna vyvolala. Do té doby nezpochybnitelná vláda jedné strany si začala pohrávat s myšlenkou demokratického socialismu. Žádné společenské změny však nemohou zůstat v půli cesty, takže je pochopitelné, že vzniká vícero opozičních proudů, jejichž požadavky jdou často až za hranu toho, co si komunistická strana představovala. Na osudu sociální demokracie tak jde lépe než na čemkoliv jiném sledovat míru demokratizace během tzv. pražského jara, která je násilně ukončena srpnem 1968.

Moje bakalářská práce měla za cíl představit dialog dvou do jisté míry proti sobě stojících názorových proudů během velmi dynamického období tzv. pražského jara. Jednou z kladených otázek této práce bylo, o jaké právo se sociální demokraté opírali při své obnově a jak tento počínání vnímala komunistická strana.

Celá myšlenka obnovy strany je podložena protiprávním sloučením strany v roce 1948. Zakládá se tak na kontinuitě. Tedy na tom, že strana nepřestala legálně existovat, tudíž se jedná pouze o obnovu jejího fungování v rámci Národní fronty. Dva aspekty tohoto počínání se staly pro KSČ důvodem, proč pro ně byla obnova tou nejvíce problematickou činností tehdejší doby. Lze říci, že značně problematictější než vznik dalších opozičních hnutí.

Prvním bylo to, že to byla sama strana, která provedla sloučení protiprávní cestou. S tímto faktem se během celého pražského jara velmi složitě potýkala a značně problematicky ho dokázala komunikovat. Své argumenty se snažila opřít o autority bývalých sociálních demokratů ve svých řadách a komunikovat je tiskem. To se nezdálo příliš důvěryhodné, když se i na stránkách *Rudého práva* můžeme dočíst, že neschválit sloučení sjezdem byla vlastně chyba. Stranický tisk v první polovině roku 1968 do jisté míry přestával fungovat jako nástroj propagandy moci. Lze to vysledovat na faktu, že v červnových dnech pražského jara klade v člancích otázku o potřebě dvou marxistických stran. O 15 měsíců později, kdy se tento orgán dostal znovu plně do rukou vládnoucí strany, píše o plánu na převzetí moci, tedy o něčem, co lze slovy Leonida Brežněva nazvat kontrarevolucí.

Pro samotnou KSČ vznikla takřka schizofrenní situace. Na jedné straně prostřednictvím novin usilovala o popření legitimacy nároku na obnovu strany, na straně druhé vyjednávala se sociálními demokraty takřka po celou dobu jejich úsilí. Ti totiž kladli požadavky, které v tomto období nebyly nikterak radikální, ale hlavně se odkazovali na možnosti, které vycházely ze

samotné KSČ. Totiž text Akčního programu či jejich dalších prohlášení směrem k nezávislým organizacím.

To, co se stalo pro komunisty ale ještě daleko palčivější záležitostí, byl požadavek na obnovu politické strany. Byť sociální demokraté nebyli to nejradiálnější nezávislé uskupení roku 1968, žádná další nezávislá organizace nepožadovala vznik nové opoziční strany. Pro logiku fungování systému byl tento krok něčím zcela bezprecedentním. Nejsilnější obava pramenila z toho, že by mohly začít vznikat i další opoziční strany. Jelikož KSČ nebyla schopna z pozice silnějšího čelit ani požadavkům sociálních demokratů, lze si tak snadno domyslet, kam až by vedl lavinový efekt. Liberalizační tendence společnosti však nestihly dojít tak daleko jako u sociální demokracie. Vznik opoziční strany a hrozba vzniku dalších tak mohl být jednou z příčin, proč se Sovětský svaz rozhodl pro intervenci.

Dále si práce kladla otázku, jaký prostor komunistická strana sociální demokracii dávala pro artikulaci jejich požadavků. Komunisté se snažili obsah alespoň některých jednání se sociální demokracií udržet v tajnosti. Během roku 1968 se jim však rozpadl jeden z velmi důležitých nástrojů moci. To byla kontrola tisku. Nutno dodat, že do takové míry, že si noviny psaly takřka co chtěly. Nejtotevřenější prostor všem možným požadavkům dával zejména časopis *Student*. Kdyby dokázali tisk udržet pod kontrolou, dost pravděpodobně by obnova sociální demokracie zůstala projektem několika málo lidí pořádajících v Praze bytové semináře pro své známé. Vzniknout sociální demokracii jakožto organizačně velmi širokému nezávislému hnutí totiž nenechalo svolání sociálních demokratů, či jejich protiprávní zrušení, a tedy kontinuita strany. Byl to právě tisk, který sociální demokracii během pražského jara stvořil. Během celé práce můžeme vysledovat, že takřka na týdenní bázi se objevují články o opozičním hnutí v některém z velkých periodik. V těchto člancích jim je dána naprostá volnost pro sdělení jejich požadavků a myšlenek. V jistém smyslu tak lze konstatovat, že to byla nakonec KSČ, která skrze uvolnění otěží tisku nechala vzniknout nápadu na obnovu sociální demokracie. Bez podpory obyvatelstva, které vedlo k zakládání několika krajských, desítek okresních a stovek místních přípravných výborů, by se sociálně demokratická strana neobešla.

Fakt, že vládnoucí strana po celou dobu se sociální demokracií přímo jednala, není sice natolik důležitý, je však neopomenutelný. Straničtí představitelé sice celý tento čas opakovali nemožnost obnovy strany, fakticky ale nebyli schopni tuto záležitost ani legislativně, ani nijak jinak, vyřešit. Sociální demokracie se stala tématem takřka každého zasedání nejvyššího stranického orgánu. Ani tak ale strana reálně nebyla schopna udělat nic proti její obnově, což je nejlépe ilustrováno na debatě zákona o Národní frontě. Za prvé to ukazuje na dosti

dramatickou názorovou nesourodost uvnitř KSČ. Za druhé na to, že připravili podmínky (skrže např. Akční program), které vyvolaly efekt, jenž už nebyli schopni zvládnout. Straně se tak během pražského jara rozpadá další z důležitých mocenských nástrojů. Tím je kontrola moci samotné. Komunisté jsou takřka paralyzováni požadavky, pro které sami připravili předpoklady. Neschopnost reagovat nenajde pochopení zejména u Sovětské strany. Ta totiž vycítila velikou slabost ze strany KSČ, a to velmi dobře.

Můžeme se pouze domnívat, zdali by se sociálně demokratická strana nadále rozrůstala a případně vytvořila skutečnou protiváhu komunistům. Z dostupných zdrojů lze říci, že o tom minimálně uvažovala. Druhý dosti pravděpodobný efekt mohl být ten, že by nezůstala v tomto počínání osamocena. Postupně by vznikaly další opoziční strany a systém vlády jedné strany by se dost možná postupně rozpadal v nějaký pluralitní demokratický socialismus. Tato slova nelze tvrdit s jistotou. Jisté ale je, že pokud minimálně takto uvažovala sovětská strana, nezbylo jí v logice jimi nastoleného řádu nic jiného než Československo vojensky obsadit.

Ve své bakalářské práci jsem se snažil nastínit, jak moc velká demokratizace během pražského jara proběhla skrže pokus o obnovu sociálně demokratické strany. Rozpad základních mocenských nástrojů KSČ znamenal takové uvolnění poměrů, že lze hovořit o pluralizaci politického systému, byť byla násilně přerušena. Během krátkého období pražského jara tak lze sledovat dosti značnou změnu politického systému v Československu. Nepochybně by zkoumání dalších pramenů a knih dokázalo ještě lépe vysvětlit, jaká konkrétní změna se v Československu v roce 1968 udála a proč vyvolala tak velké obavy Sovětského svazu. Vzhledem k rozsahu práce nutně reduktivní přístup k pramenům nenechal prostor pro zkoumání dalších důležitých otázek souvisejících s problematikou demokratizace během pražského jara. Tímto přístupem však neměla být nijak zkreslen pohled na proces obnovy sociálně demokratické strany a celkovou proměnu fungování systému v roce 1968. Spíše tak byl ponechán prostor pro další bádání v rámci tohoto tématu.

Zdroje

Archivní prameny:

Národní archiv, Praha, fond 02/1, Předsednictvo ÚV KSČ (1966-1971)

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, sb. KV ČSFR, Fond: Sociální demokracie

Periodika:

Literární listy

Rudé právo

Student

Knihy a sborníky:

BENEŠ, Edvard. *Demokracie dnes a zítra*. Praha: Čin, 1948.

BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011.

HOPPE, Jiří. *Opozice '68: sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-216-2.

JANÝR, Přemysl. *Neznámá kapitola roku 1968: zápas o obnovení činnosti československé sociální demokracie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998.

KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*. Praha: Academia, 2012.

KLÁTIL, František. *Republika nad stranami: o vzniku a vývoji Československé strany národně socialistické (1897-1948)*. Praha: Melantrich, 1992.

KOČIAN, Jiří a Markéta DEVÁTÁ. *1948: únor 1948 v Československu: nástup komunistické totality a proměny společnosti*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. [online] Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Unor_1948_v_Ceskoslovensku.pdf [Citace 15.7. 2022].

KURAL, Václav. *Československo roku 1968*. Praha: Parta, 1993.

LUŽA, Radomír. *Československá sociální demokracie: kapitoly z let exilu 1948-1989*. Praha: Československé dokumentační středisko, 2001.

PECKA, Jindřich, Josef BELDA a Jiří HOPPE. *Občanská společnost 1967-1970: Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967-1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998.

PITHART, Petr. *Osmašedesátý*. Praha: Rozmluvy, 1990.

Rok šedesátý osmý v usneseních a dokumentech ÚV KSČ. Praha: Svoboda, 1969.

SKILLING, Gordon H. *Czechoslovakia's interrupted revolution*. Princeton: Princeton University, 1976.

ŠOLLE, Zdeněk, Jiří HORÁK, Radomír LUŽA, Přemysl JANÝR, Slavomír KLABAN, Miloš HÁJEK a Jiří VRANÝ. *Česká strana sociálně demokratická: sborník ke 120. výročí založení strany*. Praha: JOB Publishing, 1998.

VONDROVÁ, Jitka a Jaromír NAVRÁTIL. *Komunistická strana Československa: konsolidace (květen-srpen 1968)*. Brno: Doplněk, 2000.

Vědecké práce a články:

NEDVĚD, Jaroslav. *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*. Praha: Československá akademie věd, 1968.

NEDVĚDICKÝ, Kamil. *Únor 1948 jako počátek nelegitimního režimu*. In: *Securitas imperii* / Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010. Dostupné z:

<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no17/060-079.pdf>

[Citace 15.7. 2022].

Internetové zdroje:

Akční program KSČ. 1968, 5. dubna, Praha. Dostupné z:

http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf [Citace 15.7. 2022].

Dopis pěti komunistických a dělnických stran ústřednímu výboru KSČ (tzv. varšavský dopis). 1968, 15. červenec, Varšava.

<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/715.pdf> [Citace 15.7. 2022].

Návrh ústavního zákona o Národní frontě Československé socialistické republiky předložený ke schválení předsednictvu ÚV KSČ. 1968, 2. červenec, Praha. Dostupné z:

<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/702.pdf> [Citace 15.7. 2022].

Prohlášení šesti komunistických a dělnických stran socialistických zemí, přijaté v Bratislavě. 1968, 3. srpen, Bratislava. Dostupné z:

<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/803.pdf> [Citace 15.7. 2022].

Protokol z jednání delegací SSSR a ČSSR 23.-26. srpna v Moskvě. 1968, 26. srpen, Moskva. http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/826_1.pdf [Citace 15.7. 2022].

Výsledky voleb v Československu. Český statistický úřad. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k03.pdf/8a05c66b-c633-4e2a-a9a4-622838993b2c?version=1.0> [Citace 15.7. 2022].

Zákon o Národní frontě. 1968, 26. září. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=128&r=1968> [Citace 15.7. 2022].

Záznam stanoviska politbyra ÚV KSSS k situaci v Československu, předneseného L. Brežněvem na prvním zasedání. 1968, 29. červenec, Čierna nad Tisou. Dostupné z:

<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729.pdf> [Citace 15.7. 2022].

Záznam stanoviska předsednictva ÚV KSČ, předneseného A. Dubčekem na prvním zasedání. 1968, 29. červenec, Čierna nad Tisou. Dostupné z: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729_1.pdf [Citace 15.7. 2022].